GUID- 5259

Низоми иттиллоотии қарзи давлатӣ

Стандартҳои INTOSAI аз ҷониби Созмони байналмилалии мақомоти олии аудит (INTOSAI) дар доираи низоми ҳуҷҷатҳои касбии INTOSAI нашр мешаванд. Ҷиҳати дарёфти иттилооти иловагӣ аз веб-сомонаи www.issai.org боздид намоед.

Ҳуҷҷати то IFPP – ҳуҷҷати мазкур до таъсиси Низоми касбии изҳоротӣ (IFPP) INTOSAI дар соли 2016 таҳия гардидааст. Барои ҳамин нисбатан аз дигар ҳуҷҷатҳои минбаъдаи Дастур оид ба аудтити INTOSAI ба таври расмӣ тафовут дорад.

INTOSAI, 2019

1) Ҳамчун ISSAI 5450 тасдиқ шудааст – Дастур оид ба аудити низоми иттиллоотии идоракунандаи қарзҳои давлатӣ дар соли 2016.
2) Бо таъсиси Низоми касбии изҳоротӣ Intosai (IFPP), аз нав номгузорӣ шудааст ба унвони GUID 5259 – Низоми иттиллоотӣ оид ба қарзҳои давлатӣ бо таҳриру тағиротҳо дар соли 2019.

МУНДАРИҶА

МУҚАДДИМА 5

РӮЙХАТИ ИБОРАҲОИ ИХТИСОРӢ 7

САРСУХАН 8

1. БАНАҚШАГИРӢ 9

2. ИДОРАКУНИИ УМУМӢ 13

Назорати ташкилӣ 13

Назорат ба дастрасии ҷисмонӣ 14

Назорати мантиқии дастрасӣ 14

Назорати экологӣ 14

Идоракунии тағиротҳои барномавӣ 14

Банақшагирии тиҷорати доимӣ ва нақшаи барқарорсозии баъди садамавӣ 15

3. НАЗОРАТИ ТАТБИҚКУНӢ 15

3.1. ҲУҶҶАТГУЗОРИИ СТАНДАРТӢ 16

3.2. РОҲҲОИ ИДОРАКУНӢ 17

Экрани воридкунии маълумот 18

Тартиботи омодасозии маълумот 19

Авторизатсияи воридкунии маълумот 19

Нигаҳдории ҳуҷҷатҳои воридотӣ 19

Назорати саҳеҳияти воридкунии маълумот 19

Иштибоҳкунӣ дар воридкунии маълумот 21

Механизмҳои дастгирии воридкунии маълумот 21

3.3 КОРКАРДИ ИДОРАКУНӢ 22

Мукаммалӣ 22

3.4 ИДОРАКУНИИ БЕРУНШАВӢ 23

3.5 ТЕСТИГУЗАРОНИИ ЗАМИМАҲО 25

3.6 ҲИСОБОТДИҲӢ ТИБҚИ НАТИҶАҲОИ АУДИТ 26

ЗАМИМАИ I: ҶАДВАЛИ БАНАҚШАГИРӢ 27

ЗАМИМАИ II: МАТРИТСАИ ТЕСТӢ БАҲРИ НАЗОАТИ УМУМӢ 32

ЗАМИМАИ III: МАТРИТСАИ ТЕСТӢ БАҲРИ НАЗОРАТИ ЗАМИМА 38

РАСМИ 1: АУДИТИ ҚАРЗИ ДАВЛАТИИ СОХТОРИ ОЛИИ АУДИТ; МИСОЛ БРАЗИЛИЯ 56

РАСМИ 2: АУДИТИ ҚАРЗИ ДАВЛАТИИ СОХТОРИ ОЛИИ АУДИТ: МИСОЛ МОЛДАВИЯ 61

ФЕҲРЕСТИ КИТОБҲО 63

САРСУХАН

1). Қарзи давлатӣ дар маркази дилхоҳ мубоҳисаи идоракунии давлатии молиявӣ баррасӣ мешавад. Бо талоши оне, ки иқтисодиёти хеш ва хидматгузориҳои иҷтимоиро дар кишварҳои хеш вусъат бахшем, аксарияти ҳукуматҳо бо талаботҳои зиёди иқтисодӣ бармехӯранд. Аз нигоҳи назария қарзи давлатӣ воситаи самараноки рушди иқтисодӣ маҳсуб ёфта, тақсими андоз миёни насли имрӯз ва наслҳои ояндаи андозсупорандагон ба таври одилонаву адолатпазирона ҷорӣ мегардад. Аммо барои оне, ки тавозуни иқтисодӣ хеле ҷиддан андозагирӣ шавад ва онро бояд қарзи давлатӣ идора кунад.

2). Ҳадафи асосии идоракунии қарз – дарёфти мунтазами маблағгузории устувор бо назардошти хароҷоти ҳадди ақал ва сатҳи оқилонаи хавф барои дастгирии амалиёти давлатӣ ба шумор меравад. Дастуруламалҳои таҷдиди назаршудаи идоракунии қарзи давлатӣ, ки аз ҷониби Бонки ҷаҳонӣ ва Хазинаи байналмилалии асъор (ХБА) омода гардидаанд, маҷмӯи усулҳои боэътимодеро дар бар мегирад, ки он марбут ба идоракунии қарзи дохилӣ аст. Бино бар ақидае, ки аз байни онҳо таъриф мешавад, ки "фаъолияти идоракунии қарз бояд аз ҷониби низоми ҳаҷман бузурги иттиллоотии дақиқ ва ҳамаҷонибаи идоракунӣ бо назардошти кафолати муносиб бошад, бояд ки дастгирӣ шавад." Кишварҳои манфиатдори идоракунии самараноки қарзи давлатӣ бояд дар навбати аввал ба рушди низоми боэътимоди баҳисобгирӣ, қайдгирӣ ва маълумотдиҳӣ оид ба қарзҳо таваҷҷуҳи ҷиддӣ зоҳир кунанд ва ба ҳисоботдиҳии қарзҳо афзалият диҳанд. Ин на танҳо барои таҳияи маълумоти қарзӣ ва таъмини пардохти саривақтии хидматрасонии қарзӣ зарур аст, балки барои беҳтаршавии сифати ҳисоботи буҷавӣ ва шаффофияти ҳисоботҳои молиявии давлатӣ низ муҳим мебошад ва ба сиёсатмадороне, ки сиёсати давлатиро муайян мекунанд, ҳамчунин ба мақомоти қарзи давлатӣ имкон медиҳад, ки ҳадафҳои қарзи давлатро иҷро кунанд».

3). Аудити низоми иттилоотии идоракунии қарзи давлатӣ баҳри таъмини амалӣ ва самарабахшии идоракунии қарзи давлатӣ равона карда шудааст. Аз ин лиҳоз, дилхоҳ чунин аудит бояд ҳамчун аудити самарабахш таснифот карда шавад. Ҳарчанд, ки ин гуна кор дар заминаи аудити молиявӣ аҳамияти муҳим дошта метавонад ва ба муайянокии оне равона шудааст, ки маълумоти молиявие, ба Ҳукумат пешниҳод мешавад, оё дар заминаи санадҳои меъёрӣ ва талаботи тасдиқшудаи ҳисоботи молиявӣ мутобиқат мекунад ва оё маълумотҳо эътимодбахш бошанд ва оё аз корҳои қаллобӣ дур мебошанд, ё ки ба саҳву иштибоҳот роҳ надоданд. Дар ин замина, равиши мазкур дар ҷараёни кор аҳамияти бузург дорад, зеро он метавонад барои таъсиси як низоми иттилоотӣ мусоидат намояд, то ки иттиллоти даққиқ ва эътимодбахшеро оид ба яке унсурҳои нисбатан муҳими маблағгузории давлатӣ ҷамъоварӣ ва истеҳсол намояд.

4). Ин ДАСТУР (GUID) барои аудиторон тавсифи муфассалро оид ба аудити низоми иттиллооти идоракунии қарзҳои давлатӣ пешниҳод мекунад. Азбаски Созмони байналмилалии муассисаҳои олии аудиторӣ (INTOSAI) аллакай дорои як идда ҳуҷҷатҳое мебошанд, ки марбут ба аудити технологияҳои иттиллоотӣ (ТИ) аст, ки аз ҷониби гурӯҳи корӣ оид ба аудити ТИ

таҳия гаштааст, ин ДАСТУР дар асоси ҷузъиёти идоракунӣ замима шуда, махсусан барои низоми идоракунии қарзи давлатӣ тарҳрезӣ гардидааст.

РӮЙХАТИ ИБОРАҲОИ ИХТИСОРӢ

БМТ– банақшагирии мунтазами тиҷорат
УКА – усулҳои компютерии аудит

НБИҚКИ - низоми баҳисобгирӣ ва идоракунии қарзҳои Котиботи Иттиҳод

УКА – усулҳои компютерии аудит

НБИҚКИ - низоми баҳисобгирӣ ва идоракунии қарзҳои Котиботи Иттиҳод

НИҚТМ – низоми идоракунии қарзӣ ва таҳлили молиявӣ

ДИҚ - дафтари идоракунии қарз

НБС - нақшаи барқароркунии садамавӣ

НИИМ – низоми иттилоотии идоракунии молиявӣ

ХБА - хазинаи байналмилалии асъор

СБМОА – созмони байналмилалии мақомоти олии аудит

ТИ - технологияи иттилоотӣ

НИИҚД – низоми иттилоотии идоракунии қарзи давлатӣ

МОА – мақомоти олии аудит

НҚҲҲФБ – низоми қарзии ҳамгироии ҳукумати федералии Бразилия

КСММТР - конфронси Созмони Милали Муттаҳид оид ба тиҷорат ва рушд

ГКАТИ - гуруҳи кории аудити ТИ

ГКҚД – Гуруҳи корӣ оид ба қарзи давлатӣ

МУҚАДДИМА

Тибқи мушоҳидаҳои ҳисоботӣ, ки аз ҷониби Шӯрои мудирони созмони байналмилалии мақомоти олии аудит тасдиқ шудааст, Гурӯҳи кории қарзи давлатӣ (ГКҚД), ки тибқи супоришҳо бояд принсипҳои роҳбарӣ ва дигар маводи иттилоотеро нашр кунанд, ки аз ҷониби мақомоти олии аудитӣ (МОА) бо мақсади таъмини ҳисоботи зарурии қарзи давлатӣ ва идоракунии оқилонаи қарзҳои давлатӣ бояд мавриди истифода қарор гиранд.

Дастури мазкур барои баланд бардоштани иқтидори Гуруҳи корӣ оид ба қарзи давлатӣ (ГКҚД) тавассути фароҳам овардани сохтори умумӣ мебошад, ки онро метавон дар аудитҳои МОА барои арзёбии назорати иттиллоотии низоми идоракунии қарзи давлатӣ (НИНИҚД) истифода барем. Бо назардошти муҳимияти оне, ки дар истинодҳо (НИНИҚД) як ё якчанд низоми иттиллоотиро дар идоракунии қарзи давлатӣ фаро мегиранд. Тибқи меъёри рушди технологияҳои иттилоотӣ, ташкилотҳои давлатӣ аз ҳама зиёд аз истифодабарии ТИ барои иҷроиши амалиятӣ тиҷоратӣ ва хидматрасонӣ, ҳамчунин барои коркард, хизматрасонии иттиллоотӣ ва пешниҳоди маълумоти муҳим вобастагӣ доранд, истифодаи ТИ барои амалисозии тиҷорати худ, хидматрасонӣ, коркард, нигоҳдорӣ ва пешниҳоди иттилооти муҳим бештар вобастагӣ дошт. Мувофиқи ҳуҷҷатии кории ХБА, НИИМ – низоми иттилоотии идоракунии молиявӣ одатан ба ҷараёни компютерикунонии идоракунии хароҷоти давлатӣ, аз он ҷумла ташаккулдиҳии буҷа, иҷроиши буҷа, омодакунии ҳисобот ва баҳисоботгирӣ тавассути низоми ҳамаҷонибаи идоракунии молиявии вазоратҳои соҳавӣ ва дигар идораҳову ожонсиҳо тааллуқ дорад."

Стандарти 1471 марбут ба Институти муҳандисони электротехникӣ ва электронӣ, муайянкунандаи низоме аст, ки онро ҳамчун "маҷмӯи ҷузъиёте барои иҷроиши вазифаи муайян ё маҷмӯи супоришҳо" маҳсуб медонанд. Аз ҷумла, фаъолияти асосии низоми қарзии идоравиро дар тартиботи пойгоҳӣ ва нигаҳдошти манбаи маълумот оид ба қарзҳои сохтори давлатӣ бо истифодаи ҳам таъминоти барномавӣ, ки барои бақайдгирӣ ва ҳам барои таҳлили вазифаҳои дафтари идоракунии қарзҳо (ДИҚ) мувофиқ медонанд.

ТИ-аудитро метавон, ки дар муносибат бо усулҳои истифодашудаи афзалиятнок ба таври зерин таснифот мекунанд:

»» Идоракунии IT,

»» Аудити маълумот,

»» Аудити низоми иттилоотӣ,

»» Шартномаҳои IT ва

"" Амнияти иттилоотӣ.

Умуман, як аудитор оид ба ТИ бо маҷӯи равишҳо кор мекунад; Аммо аудитор метавонад равиши аз ҳад зиёдро интихоб кунад. Дар ин дастур, усули асосӣ аудити низоми иттилоотӣ ба шумор меравад.

Дастури мазкур ба се бахш тақсим шудааст: Банақшагирӣ, арзёбии умуми назорат ва арзёбии

БАНАҚШАГИРӢ

Низоми назорати иттиллооти қарзи давлатӣ (ННИҚД) метавонад, ки мисли маҷмӯи қисматҳои робитаҳои мутақобиладор (сохторҳои ҷисмонӣ, кормнадон, воистаҳои технологӣ) баррасӣ гардад, ки дар бақайдгирӣ, назорат, арзёбӣ ва идоракунии транзактсия, барои ҷалбшавӣ, дастгирӣ, ҳисобӣ кардан ва рӯёндани қарзи давлатӣ мусоидат менамояд.

Ин гуна марҳила барои аудитор кӯмак мерасонад, ки оид ба низоми амалиётҳо ва воситаҳои назоратии марбут ба хавфҳо ва қайди хатарҳо, ки бевосита ба ҷараёни амалиёти қарзи давлатӣ иртибот дорад, тасаввуроти даққиқ пайдо кунад. Аз лиҳози ин фаҳмиш, аудитор муҳити умумии назоратро арзёбӣ мекунад, низомеро муайян месозад, ки дар он қарзи давлатӣ истифода шудааст, кулли ҳуҷҷатнигориро мавриди баррасӣ қарор медиҳад, ки марбут ба низомҳои мазкур буда, оид ба хатарҳо дар шакли хулосаҳои тахминӣ ва пешакӣ баҳогузорӣ мекунад.

Натиҷаи арзёбӣ ҳаҷми тартиботеро муайян мекунад, ки дар марҳилаи тестгузаронӣ истифода хоҳад шуд.

Мақомоти олии аудит ҳамаи сохторҳоеро, ки шуъбаҳои он, бо қарзи давлатӣ ва вобаста ба мушкилоти қарзи давлатӣ машғуланд, аз ҷумла кормандон, ҷараён ва тартиботи қарзӣ, намудҳои қарзгирӣ, муомилот, бехатарии маълумотҳо ва воситаҳои технологӣ ва марбут ба онро мавриди санҷиш қарор медиҳанд. Дар ин марҳила аудитор бояд арзёбии тахминии сохтори идоракунии қарзи давлатӣ ва амалиётҳои вобаста ба қарзи давлатиро истифода мебарад, ки онҳо дар навбати худ фаро мегиранд;

››› Чӣ гуна низоми иттиллоотии идоракунии қарзи давлатиро чӣ гуна таъсис ва ё ташкил намудаанд; чӣ гуна низом барои сабт, коркард, ҳисоботдиҳӣ, муоомилот, назорат ва идоракунии қарзи давлатӣ истифода мешавад ва чӣ гуна ҷараёни асосӣ ва вазифаҳоро истифода бурдан лозим аст, ки онро ҳар як низом иҷро намояд.

››› Ухдадории аудити дохилӣ.

››› Натиҷаҳои аудити қаблӣ (дохилӣ ва берунӣ) дар низоми иттиллоотии идоракунии қарзии давлатӣ.

››› Нигаҳдошти ҷисмонии ҳуҷҷатҳо оид ба амалиёт.

››› Истифодаи таҷҳизоти компютерӣ ва таъминоти барномавӣ, масъулият барои хидматрасонии техникӣ.

››› Амалиётҳое, ки тариқи низоми иттиллоотӣ бо муҳимияти нисбии онҳо коркард шудаанд.

››› Иртиботи байни бахшҳои иттиллоотии қарзи давлатӣ.

››› Усулҳо ва тартибот барои татбиқи амалиётҳои нав ва баррасии амалиётҳои ҷорӣ.

»» Арзёбии қаблии назорати дохилии дафтари идоракунии қарзҳо (ДИА). Агар назорати дохилии ДИА, қаблан арзёбӣ нашуда бошад, пас ДИА бояд чараёни арзёбиро гузаронад. Ин гуна чараён барои арзёбии сатҳи хатарҳои мавҷуда муҳим буда, дар навбати худ тестҳои аудитории заруриро муайян мекунанд.

Сатҳи мушкили низомҳо ба назорати умумии арзёбӣ таъсиррасон нест, балки он мунтазам иҷро мегардад. Аммо он чараёни аудитиеро муайян мекунад, ки ҳатман иҷро гардида, нишон медиҳад, ки то чӣ андоза кормандони IT барои иҷро намудани аудит заруранд. Тахмин меравад, ки барои як корманди ТИ дар тими корӣ аз ҳади зиёд сарборӣ дорад, ки ҳамаи корҳои бо низоми мазкур иртиботдоштаро ба иҷро мерасонад. Барои аудиторон дар тими корӣ, ки дар соҳаи ТИ навкоранд, одатан барои онҳо муҳимият дар он зоҳир мешавад, ки дониши хешро такмил дода, оид ба истилоҳоти истифодашаванда маълумот гиранд. Дар ин ҳолати бамаврид, таҳияи луғати техникӣ аз ҷониби МОА ҳамчун саҳми арзандае қобили қабул мебошад. Ревизияи низоми итиллоотӣ – Луғатномаи истилоҳотии WGITA барои татбиқи ҳадафи мазкур муфидбахш аст. Якчанд луғатномаҳои интернетӣ метавонанд, ки хеле муфид бошанд; нигаред ба http://www.webopedia.com или http://whatis.techtarget.com.

Он аудиторone, ки аллакай бо истилоҳоти ТИ шинос ҳастанд, ҳамчунин бояд аз луғатномае, ки дар дафтари идоракунии қарзӣ (ДИҚ) истифода мешавад, бахусус ибораҳои ихтисорӣ(намудҳои сарлавҳаҳо, идораҳои Дафтари Идоракунии қарзӣ (ДИҚ), қарзгирандаҳо, номҳои низомӣ, барномаҳои таъминотӣ, истифодакунадагони ДИҚ ва ҳоказоҳо). Муҳимият он аст, ки аз ин гуна истилоҳот бояд то баргузории мусоҳиба бархӯрдор бошанд. Луғатномаҳои муфиди Конфронси СММ оид ба тиҷорат ва рушдро (КМММТР), метавонед, ки аз сомонаҳои зерин пайдо кунед:

Фаҳмишу дарки ҷузъвиёти низоми иттиллоотии идоракунии қарзди давлатӣ (НИИКД) донишҳои ҷудонопазири чараёни маълумот ва иттиллоти муҳимро мефаҳмонад. Ҳамин гуна дар марҳилаи банақшагирӣ хеле муҳим, ки чараёни калидии қарзи давлатӣ (баҳисобгирӣ, коркард, бехатарӣ, ҳисоботдиҳӣ ва таҳил) инъикос намуд. Баъдан зарурат ба миён меояд, ки арзёбии хатарҳоро гузараронанд, то нисбатан хатарҳои шаддидиеро, ки дар иртибот бо амалиётҳои калидӣ ва чараёнҳои идоракунадаи қарзи давлатӣ, боназардошти таъсирбахшӣ ва пайдошавии эҳтимолии он ошкор соҳанд. Арзёбии хатарҳо барои муайян кардани ҳаҷми тартиботи зарурии идоракунии мутобиқати сатҳи хатарҳо мусоидат менамояд. Ҳуҷҷати пешакии МОВОА 5410, *Дастур оид банақшагирӣ ва гузаронидани аудити назорати дохилии қарзи давлатии 1,* метавонанд, ки онро мавриди баҳогузории хатарҳо ба назар гирифт. Ба истисноии ин, арзёбии хатарҳоро метавонанд, ки дар заминаи аудити молиявӣ низ гузаронанд.

Чараёни низоми иттиллотии идоакунии қарзи давлатӣ (НИИКД) аксаран ба таври ҳамешагӣ дар сатҳи ДИҚ тасдиқ мешавад. Дафтархонаҳо ва идораҳои дигар ҳамчунин оид ба воридкунии қарз масъулият доранд, масалан, агар ҳолати қарзи шартномавӣ бошад. Дар ҳолате, ки вақте, ки ДИҚ ба дафтархонаҳои кӯмакрасон, миёна, ё идораи чабаҳавӣ ва ё фронтӣ (идораи асосӣ) тақсим мешавад, ҳар як идораи асоснокшуда оид ба чараёни маълумот ва иттиллоот дорои уҳдадориҳои махсуси хеш мебошад. Идораи чабҳавӣ одатан дар самти муомилоти бозори молиявӣ, ҳамчунин идоракунии музоядавӣ (аукционӣ) ва шаклҳои дигари қарзгирӣ, ба замми ин ҳама гуна амалияётҳои молиявиро бар уҳдаи хеш дорад. Ба қавли аудиторон идораҳои бузург ва бек-офис, ин идораи кӯмакрасон маҳсуб дониста мешавад, ки аслан дар пардохти муомилоту додугирифтҳо ва бақайдгирии ҳисоботи молиявӣ масъулият дорад. Шуъбаи идоракунии хатарҳо одатан таҳлили он хатарҳоеро пайгирӣ менамояд, ки дар бастаҳои ҳуҷҷатнигорӣ ҷамъоварӣ шудаанд, хатарҳоро зери мушоҳида гирифта, самаранокии кори идоракунии қарзро тибқи дилхоҳ дурнамои ҳадафҳои қарзӣ ва нишододҳои назоратӣ арзёбӣ мекунад. Қисмати зиёди чараёни маълумотҳо дар иртибот бо қарзи давлатӣ, ки ба он ҳамчунин

маълумотҳои беруна дохил мешаванд, ки дар идораи “бэк-офис” ҷойгир шуда, оид ба қайдгирӣ ва назорати воридкунии маълумотҳои даққиқ масъулият доранд.

Аз сабаби не, ки ҳамаи кишварҳо аз низоми омодашуда истифода мебаранд, ки аз ҷониби созмонҳои байнамилалӣ таҳия ва таҷиди назар шудаанд (масалан, низоми идоракунии қарз ва таҳлили молиявӣ (НИҚТМ) ва ё низоми бақайдгирӣ ва идоракунии қарзи Котиботи Иттиҳод (НБИҚКИ) дар идоракунии қарзи давлатӣ, истифодабарии ҳисоботҳое, ки ба истеҳсолот тааллуқ доранд.
- масалан, дархост барои низоми хидматгузориҳо ва сабти ҳодисаҳои ногувору номатлуб - ин хеле муҳим мебошад.
Барномаи Низоми идоракунии қарзи давлатӣ ва таҳлили молиявӣ, ки аз ҷониби КСММТР таҳия гардидааст, фаъолияти “аз боло ба поён” такя мекунад. Ба он воридкунии маълумот ба пойгоҳи додаҳо, санҷиши маълумоту додаҳо оид ба қарз, ҳисоботи дохилӣ ва берунии қарз, омори қарзӣ ва таҳлили пойгоҳи қарзӣ, ҳамчунин таъсиси низоми алоқаҳо байни идоракунии қарзҳо ва дигар барномаҳои таъминоти моливӣ ворид мешаванд. Онҳо нисбатан намудҳои фаъолияти “аввалия”-ро замима мешаванд, ба мисли таҳлили устувории қарз, ки аз ҷониби дигар таъминкунандагон, амсоли Бонки ҷаҳонӣ илова мешаванд. Ба истиснои ин, барнома бештар дар сатҳи кӯмакунандаи кишварҳо алоқаи байни НИҚТМ – ро барқарор намуда, баҳри идоракунии қарзгирандагон ва дигар барномаҳои давлатӣ (маслан, барои истифодабарӣ дар таҳияи буҷет, идоракунии воситаҳои пулӣ ва идоракунии кӯмакҳо) ва ё ин ки дар доираи низоми мушкил, барои идоракунии молиявӣ, ҳамчун қисмати талошҳои устувор оид ба идоракунии молияи давлатӣ маҳсуб меёбад. Барои дастрасӣ ба маълумоти иловагӣ ба сомонаи Http://unctad.org/dmfas. нигаред.

Замимаи низоми баҳисобгирӣ ва идоракунии қарҳзои Котиботи Иттиҳод, ба МОА имконият медиҳад, ки қарзҳои хешро аз нуктаи назари комил ба қайд гирад, идора кунад ва таҳлил намояд. Он махзани марказиро барои чанде аз намудҳои қарзҳои давлатию хусусии дохилӣ ва берунӣ, ҳамчунин қарзҳои кӯтоҳмуддатро таъмин менамояд. Низоми мазкур ҳамчунин бурсҳои бебозгашт (грант), қардиҳии ва аз нав қарздиҳиро коркард менамояд. Барои дастрасӣ ба маълумоти иловагӣ ба сомонаи Https://thecommonwealth.org/about-cs-drms. нигаред.

Дар ҳолате, ки кишварҳо аз низоми идоракунии қарзҳо ва таҳлили молиявӣ ва ё НИҚТМ – дар идоракунии қарзи давлатӣ аз ҳисоботи аудитии низоми иттиллоотии идоракунии қарзи давлатӣ истифода мебаранд, ки аз ҷониби кишваҳои дигар (дигар МОА) иҷро шудаанд, метавонанд, ки барои ошкор кардани норасоиҳо муфидбахш бошад, ки нисбатан хусусияти хусусӣ дошта, бештар таъсиргузор буда ва ё ҳар ду унвурро иҷро мекунад.

Ҷадвал бо иттиллоотии зарурӣ, тартибот ва суолгузориҳое, ки бояд МОА посух диҳад, ки гуруҳи аудиторӣ тавонад, ки онро дар марҳилаи банақшагирии кори аудитории қарзи давлатӣ дар замимаи I оварда шуда, мавриди истифодаи хеш қарор диҳад.

1. ИДОРАКУНИИ УМУМӢ

Воситаҳои идоракунии умумӣ асоси идоракунии умумии уҳдадориҳои ТИ таъмин менамояд. Ҷузъвиёти мазкур барои ҳалли мушкилот дар ҷараёни таҳия, истифодабарӣ ва хидматгузории муҳит пешбинӣ шудааст. Вазифаҳои назорати умумии ҳифзи маъулмоту додаҳо, ҳифзи барномаҳои амалӣ ва тарҷибавӣ, таъминоти доимии кори компютер дар ҳолати вайроншавии ғайричашмдошт мебошад.

Ҳарчанде, ки низоми аудити қарзи давлатӣ санҷиши воситаҳои умумии назорати ТИ-ро талаб мекунад, дар ҳуҷҷати мазкур ба таври муфассал ин воситаҳои назоратӣ баррасӣ нашудаанд, барои он, ки Созмони байналмилалии мақомоти олии аудит ҳуҷҷатҳоеро оид ба аудити ТИ нашр кард, ки дар он оид ба воситаҳои умумии назорати ИТ ба таври густурдаву возеҳу равшан баррасӣ шудааст.

Тахмин меравад, ки гузаронидани низоми аудити гуруҳи аудиторон метавонад, ки мазмуни пешакии Созмони байналмилалии мақомоти олии аудит (СБМОА 53102) ва дастур оид ба бехатарии низоми иттиллотӣ (ДАБНИ), ҳамчунин дастур оид б асанҷиши бехатарии низоми иттиллоотии ташкилотҳои давлатиро мавриди баррасӣ қарор диҳад.

Ҳуҷҷати дигар, ки барои таҳияи банақшагирии назорати умумӣ муфидбахш аст, ахбороти WGITA тибқи аудити ТИ барои макотиби таҳсилоти олӣ маҳсуб меёбад, ки дар он иттиллооти асосӣ ва суолҳои калидие дарҷ шудаанд, ки барои самаранок таҳия кардани банақшагирии ТИ зарурат доранд.

Дар замимаи II матритсаи тестгузаронӣ бо чанде аз назорати умумӣ бо тавсияи тартиботи тестгузаронӣ оварда шудааст, ки барои аудитор кӯмак мерасонад, то ки идоракунии тести умумиро дар иҷро намояд.

Маҷмӯи томи дастабандии мухталифи идоракунии умумӣ дорои ҷузъвиёте мебошад, ки дар сатри зерин оварда шудааст.

»»ИДОРАКУНИИ ТАШКИЛӢ

Идоракунии ташкилӣ - ин сиёсатест, ки тартибот ва сохтори ташкилиро баҳри таъмини усулҳои эътимодбахши идоракунӣ, тақсими вазифаҳо ва санади бехатарии иттиллоотӣ, ҳамчунин таъмини усулҳои арзёбии самарабахш ва таъминоти оҷилии назорат ва самаранокии кор таъсис дода шудааст.

»» ДАСТРАСӢ БА НАЗОРАТИ ҶИСМОНӢ

Воситаҳои ҷисмонии назорат ба дастрасӣ дорои қоида ва усулҳоест, ки баҳри пешгирии дастрасии ғайриасоснок ба ТИ – хидматрасонӣ ва дахолатпазирӣ ба он, ҳамчунин ба тартиботи маъмурӣ, тартиботи ин гунае, ки ба мисли талаб кардани шаҳодатномаҳои шахсии корманд ва назорати меҳмонон, чораҷӯиҳои ҷисмонӣ, аз қабили насби қулфҳои механикӣ бо калид, дарҳои эклектронӣ бо қулфу калид, дурбинҳои назоратӣ ва ғайраҳо, маънои онро дорад, ки барои дастрасӣ ба хидматгузории ТИ ва дигар инфрасохтори бисёр муҳим маҳдудияти хоса пешбинӣ шудааст.

»» НАЗОРАТИ МАНТИҚӢ БА ДАСТРАСӢ

Воситаҳои мантиқии назорат ба дастрасии компютерҳои насбшуда ва компютерҳои низоми бехтариро барои пешгирии ғайриасоснок ба дастрасии ҳуҷҷатҳо ва додаҳои махфӣ ва барои таъмини оне, ки чӣ гуна ҳамаи корбарон ҳуқуқи дастрасӣ ба талаботҳои маҳдудшударо дар вобастагӣ ба дастури амалии вазифавӣ истифода мебаранд. Ин гуна ҷузъвиёти идоракунӣ дар худ деворҳои электронӣ(брандмауэры) барномаи таъминотии зидивирусӣ, ҳамчунин ошкор кардани ҳамлаҳои барномаҳои зараровари интернетӣ ва электрониро доро мебошад. Дар низоми муосир ин гуна воситаҳои идоракунӣ ба тарзҳои гуногун ва зиёда дарёфт шудаанд. Онҳо тавассути барномаҳои намафзори зарурии таъминотӣ, низоми амалиётӣ, низоми идоракунии махзани иттиллоотӣ ва пойгоҳҳои додаҳо, барномаҳои таъминотии назорат ба дастрасӣ, мониторҳои шабакавии коркарди муомилотӣ, хидматгузориҳои серверӣ, шабакаҳо, шабакаҳои ҷудогона ва, шояд дигар барномаҳои таъминотӣ роҳандозӣ мешаванд.

»» НАЗОРАТИ ЭКОЛОГӢ ва ё муҳити зистӣ

Назорати экологӣ - ин қоида, тарҷриба ва муҳити насбшудеест, ки барои пешгирии зарар, ки бо сабаби номунтазамии барқ, оташ, гарду ғубор, об, ғизо, ҳароратҳои баланду шаддид, намӣ ё қувваи барқи статикӣ зоҳир мешавад. Ҳарчанд, ки дар маърази таваҷҷуҳи ин гуна сохторҳои идоракунанда марказҳои коркарди маълумоту дода ҷойгир шудаанд. (ва ё қисман ТИ-таҷҳизот, ки талаботи хоса ва муҳити бехатареро тақозо мекунад, ҳадди ақал, ҳимоя аз дуздии таҷҳизот).

»» НАЗОРАТИ ТАҒИРОТИ БАРНОМА

Воситаҳои идоракунии тағироти барномавӣ дар худ қоидаҳоеро дорост, ки таъминоти даққиқу том, коркарди саривақтии ҳамаи тағиротҳои шаклгирии (конфигуратсияи) низомиро коркард менамояд.

Азнавсозӣ ва тағирот бояд ҷараёни расмӣ барои таъминоти бақайдгирии ҳамаи тағиротҳо ва таъминоти имконияти бозгашт дошта бошанд, то дар ҳолати пайдошавии мушкилот дар шакли нав ва дар нусхаи ҷаддид омода бошанд.

Тасдиқи расмӣ бояд то он вақте, ки барномаҳо аз тест ба феҳрести корӣ гузаронида мешаванд, бояд талаб карда шаванд ва ҳамаи система, амалиётҳо ва ҳуҷҷатнигории стандартӣ бояд анҷом дода шаванд; то замони ҳозира; ва тибқи стандартҳо, оиннома ва тартибот.

»» НАҚШАИ БАНАҚШАКАШӢ ВА ТИҶОРАТИ БЕФОСИЛА

Банақшагирии тиҷорати бефосила (НТБ) ва нақшаи барқарорсозии садамавӣ (НБС) баҳри ҳалли вазифаҳои дастрас пешбинӣ шудааст. Банақшагирӣ дар ҳолати рух задани ҳодисаҳои ғайричашмдошт ва барқарорсозии садамавӣ, нақшаҳои ҳаётпазир, тестгузаронӣ, мониторинг ва зарурати таҷдиди доимии нақшаҳо омилҳои вобаста ба ҳолатҳои ногуворе мебошанд.

НТБ – ин усулест, ки баҳри таъминоти роҳҳои алтернативии дастгирии ҷараёни тиҷоратҳои муҳим дар ҳолатҳои фавқуллода, садмавӣ ва дигар вайрониҳо мебошад. Таваҷҷуҳи асосӣ барои ривоҷу ҳастии тиҷорати умумӣ ва ҳамчунин ба ТИ зоҳир карда мешавад. Аммо нақшаи умумӣ бояд талаботҳои вобаста ба низоми иттиллоотӣ ва шабакаҳои телекоммуникатсиониро баррасӣ кунанд. ИН бахши НТБ, як қисмати нақшаи барқарорсозии садамавӣ низ мебошад.

НТБ дар иртибот бо НБС метавонанд, ки дар як замон таҳия гардида, ҳамин гуна ҳамаи омилҳои он ҳамзамон дар як вақт баррасӣ мегарданд. Камтарин, нақш дар худ тартибот ва дастабандиеро дорост, ки он дар ҳолати зуҳури бонги хатар муайян мекунад, ки симои шахси масъул барои қабули ин гуна қарор ва чӣ гуна расман хабар додани хатар нақшаро дар амалия татбиқ намуд.

2. ВОСИТАҲОИ ИДОРАКУНИИ ЗАМИМАВӢ

Воситаҳои идоракунии замимавӣ ба таври автоматикӣ дар низоми иттиллоотӣ замима шудаанд, барои оне, ки таъминоти салоҳият, мукаммалӣ, саҳеҳӣ ва эътимодбахшии муомилотҳо равона шудаанд. Кулли онҳо дар барномасозиҳо замима шуда, амалиётҳои воридшавӣ, коркард ва берункунии замимаҳоро доро мебошанд. Ҳадафи онҳо таъмини мукаммал, эътимоднок ва саҳеҳии коркарди маълумоту додаҳо мебошанд.

Мисолҳои ҷузъиёти идоракунии замимаҳо дар худ санҷишҳо, иҷроиши замимаҳо дар қолаби додаҳои воридшуда, то ин, ки воридкунии маълумоту додаҳои носаҳҳеҳ, воситаҳои коркард пешгирӣ кунем, ки барои корбарон имконият намедиҳад, ки муомилоти ғайриасоснокро нашр кунанд ва ҳамчунин нагузоранд, ки ҳисоботҳо ва воситаҳои идоракунии муомилотӣ низ

мавриди чоп қарор гиранд, то ки кафолат дода шавад, ки ҳамаи муомилот ба таври мукаммал ва даққиқ ба қайд гирифта шудаанд.

Назорати замимаҳо ба ин зайл тасниф мешаванд;

»» Воридишавӣ,

»» Коркард ва

»» Берушавӣ.

2.1 СТАНДАРТИ ҲУҶҶАТТНИГОРӢ

Стандарти ҳуҷҷатнигорӣ кафолат медиҳад, ки ҳуҷҷатҳои мутобиқ ва ҳуҷҷатҳои муосири дархостшуда дастгирӣ шавад. Таҷдиди ҳамаҷониба ва даққиқи ҳуҷҷатҳо хеле муҳим аст. Муҳимияти ҳуҷҷатнигории муносиб барои муайян кардани оне, ки чӣ гуна ҷузъвиёти идоракуниҳоро ҷо ба ҷо карданд ва ё дар ҷояшон гузошта шаванд. Ҳуҷҷати хуби дастӣ метавонад, ки хатари онро коҳиш диҳад, дар ин ҳолат корбарон наметавонанд, ки пайгири назорати тартибот бошанд, он тавре, ки роҳбарият пешбинӣ намудааст. Азназаргузаронии ҳамаи ҳуҷҷатҳо ва ҳуҷҷатҳои саривақтӣ барои осонфаҳмии аудитор зарур буда, дар мавриди чӣ гуна кор кардани замимаҳо тасаввурот пайдо карда, барои муайяннокии хатарҳои даққиқи аудиторӣ кӯмак мерасонад.

»» Ҳуҷҷатнигории дастӣ; барои барномасозон дар хидматгузории техникӣ, дарки изофаҳо ва ё замимаҳо кӯмак расонда, дар ислоҳи мушкилот ва беҳтар кардани воридоти он мусоидат мекунад. Ҳуҷҷатнигорӣ дар ҳар як чораёни марҳилаи тарҳрезӣ дар қолабҳои гуногун таъсис меёбад, ба мисли блок-схема, ҷадвал, графика ва ё матн. Ҳуҷҷатнигорӣ метавонад, ки маълумотро оид ба сарчашмаи додаҳо, рамзи додаҳо, экрани воридшавӣ, санҷиши додаҳо, тартиботи бехатарӣ ва баёни баҳисобгирӣ, интерфайсҳо ва дигар замимаҳо, тартиботи назоратӣ, коркарди иштибоҳот, дастур оид ба истифодабарӣ, бойгонисупорӣ, захираи нусхабардорӣ ва тартиби нигоҳдорӣ ва барқарорсозиро дар бар мегирад. Ҳангоми тағйири барномаҳо бояд тибқи меъёри андозагирии замима аз таҷдид карда мешавад.

»» Ҳуҷҷатҳои корбарӣ: Дар худ тавсифдиҳӣ ҳам чраёни корҳои автоматӣ ва ҳам чараёни корҳои дастиро дар бар мгеирад, ки дар таълими ибтидоии барнома бо илова кардани замимаҳо ва барои доимӣ дастрас ва шинос будан бо ҳуҷҷатҳо зарур аст. Дар ҳар ду ҳолат ҳуҷҷатҳои корбарӣ бояд, ки тибқи меъёрҳои иловагӣ мавриди таҷдиди назар ва азнавсозӣ қарор гирнад.

Ҳуҷҷатнигориро бояд дар бар гирад

»» Обзори замимаҳо ва иловаҳо,

»» талаботи махсуси корбарӣ,

»» Тавсифи барномаҳо ва рӯйхатҳо,

»» Баёни муққадима/хулосабарорӣ,

»» Баёни мазмуни ҳуҷҷатҳои алоҳида ва файлҳо,

»» дастурамалҳои корбарӣ,

»» дастурамалҳои рӯи мизӣ,

»» Тавсифи назорати бехатарии иловаҳо,

»» Резюмеи (хулосаи) ниҳоии арзёбиҳои бехатарӣ,

»» Қарори ниҳоии оид ба амният ва амали тавсияшаванда, ва

»» Мақоми амалҳои тавсияшаванда.

3.2. ҶУЗЪВИЁТИ ИДОРАИ ВОРИДКУНӢ

Ҷузъвиётн идораи воридкунӣ дар ҳолати фавқулодда барои коҳиш додани хатарҳо ва ҳолатҳои қаллобӣ марбут ба замимаҳои компютерӣ хеле муҳим аст. Назорат барои воридкунӣ мазмуни ҳаётан муҳим барои мукаммалии маълумоту додаҳо маҳсуб меёбад.

Воситаҳои идораи воридкунӣ кӯмаки ҷиддиест, ки дар додани кафолатҳо барои автоматикунонӣ, даққиқӣ, мукаммалӣ, маълумоту додаҳои саривақтие, ки дар замимаҳо ворид карда шудаанд, нақши назаррасе дорад. Авторизатсия аз ҳисоби дубора мувофиқашавии муомилоти болоии муаяйншудаи ниҳоӣ зарурат ба вуҷуд меомад. Даққиқназарӣ аз ҳисоби таҳрири санҷишҳое, ки тавассути маълумоту додаҳои воридшуда то қабули муомилоти коркардшуда таъмин мегардад.

Мукаммалӣ тавассути коркарди иштибоҳот таъмин мегардад, ки ин бо қайди дафтардорӣ, ҳуҷҷатҳои ҳисоботӣ иртибот дошта, ислоҳи саҳву хатоҳоро таъмин менамояд. Саривақтӣ аз ҳисоби мушоҳидаҳои ҷараёни муомилот, бақайдгирӣ ва ҳисоботи хулосашуда таъмин мегардад.

Ҷузъвиётн идораи воридкунӣ метавонад, дар

»» Экранҳои воридкунии маълумоту додаҳо,

»» Тартиботи омодакунии муълумоту додаҳо,

»» Авторизатсияи воридкунии маълумоту додаҳо,

»» Нигаҳдошти ҳуҷҷатҳо,

»» Тасдиқи воридкунии маълумоту додаҳо,

»» Тартиби саҳву хатоҳо дар ҳолати воридкунии маълумоту додаҳо, ва

»» Дастгирии механизми (фишангҳо) воридкунии маълумоту додаҳо.

Ҷузъвиётн идоракунӣ, ки дар боло баён шудааст, метавон аз он гузашт кард, агар онҳоро имкони гузашт кардан бошад, дар ҷараёни воридкунӣ ва замимасозӣ маълумоту додаҳоро дар дохили он тағир медиҳанд. Бояд аз хидматгузории замимаи санҷиши мукаммали автоматикӣ гузаранд, зеро он кулли саҳву хатоҳоро ошкор карда, оид ба дилхоҳ тағироти воридшуда хабар медиҳад. Масалан, бояд санҷиш барои ошкорсозӣ ва паёмрасонӣ оид ба муомилоти тағирёфта насб шавад, то ки оид ба воридкунии муомилотии махзани додаҳо паём расонад.

»» ЭКРАНҲОИ ВОРИДКУНИИ МАЪЛУМОТУ ДОДАҲО

Экранҳои стандартизатсияшудаи воридкунии маълумоту додаҳо метавонанд, ки воридкунии маълумоту додаҳои минбаъдаро мунтазам таъмин намоянд.

НИИКД дар ин ҳолат вазифаҳои зеринро иҷро менамояд:

››› Экранҳои воридкунии сохташудаи дар шаклҳо ва нишонаҳои стандартизатсияшуда;

››› Сатри воридкунии маъулумоту додаҳое, ки аз ҷониби корбарон бо истифода аз маҳдудият иҷозати ворид карданро доранд;

››› воридкунии ҳатмии барои муайянкардани майдони электронӣ; ва

››› Маълумоти функтсионалӣ (масалан, F1), барои он аст, ки то корбарон ҷойгоҳи сатри электрониро ба маълумоту додаҳоро пур кунанд.

››› ОМОДАСОЗИИ МАЪЛУМОТУ ДОДАҲО

Ҳадафи тартиботи омодасозии маълумоту додаҳо – дурӣ ҷӯстан аз ҳолати вайроншавии техникӣ дар ҷараёни воридсозии маълумоту додаҳо.

НИИКД метавонад, ки дар худ фазои сохтаеро насб кунад, ки барои тартиботи табодули маълумоту додаҳо бошад, то баҳри интиқоли он ба замимаҳои дигар имконият фароҳам орад.

››› АВТОРИЗАТСИЯИ ВОРИДКУНИИ МАЪЛУМОТУ ДОДАҲО

Ҳадафи авторизатсияи воридкунии маълумоту додаҳо таъминоте мебошад, ки то ҳамаи воридкунии маълумоту додаҳо сабт гардида, тавассути шахси мувофиқашуда авторизатсия шавад. НИИКД дар ин ҳолат вазифаҳои зеринро иҷро менамояд:

››› Калидвожаи дастрасӣ зарур аст;

››› Ба қайдгирии дастии воридкунии маълумоту додаҳо ва дастрасӣ ба он; ва

››› Талаб кардан дар ду нусха ризоятномаҳое, ки барои чанде аз амалиётҳои ҳассос равона карда мешавад.(масалан, фаъолкунии шартномаҳо, тағир додани меъёрҳои фоизӣ ва тағир ёфтани арзиши қарорбасту шартномаҳо).

››› НИГАҲДОШТИ ҲУҶҶАТҲОИ ВОРИДШУДА

Ин андозагирии воситаҳои идоракунии воридоти маълумоту додаҳо марбут ба воридкунии назорати аслии ҳуҷҷатҳо буда, сабти маълумоту додаҳо оид ба қарзро нигаҳ медорад. Дар ҳолати интиқоли автоматии ҳуҷҷатҳо (файлҳо) байни ҳуҷҷатҳои замимавии НИИКД мебояд маълумоти қаблие, ки тавассути дигар замимаҳо ворид шудаанд, дар марҳилаи супориши Дафтари идоракунии қарзӣ ҳифзу нигаҳдошт шаванд.

››› САНҶИШИ ВОРИДКУНИИ МАЪЛУМОТУ ДОДАҲО

Воситаҳои санҷиши эътимодноки маълумоту додаҳо барои таъмини он ҳолатҳое пешбинӣ шудаанд, ки маълумоту додаҳои воришуда бояд эътимодноку даққиқ бошанд.

НИИКД уҳдадориҳои зеринро дар бар мегирад:

››› Назорати автоматии рӯйхатҳое, ки мазмуну мендарича надоранд. (масалан, ҳангоми сарборӣ).

»» Силсилаи индексҳои таърихӣ, НИИКД маҷуд набудани рӯзона, моҳона ва солонаро мавриди санҷиш қарор медиҳад.

»» Ҳамаи экранҳои маълумоту додаҳои воридотӣ ба тарви даққиқ сатрҳои ҳатмиро ишора карда, ва дар ҳамаи замимаҳо тасдиқи амалиётҳоро низ иҷозат медиҳад, ба шарте ки ҳамаи сатрҳои зарурӣ ворид карда шаванд.

»» Ҳар як ҷадвали махзани маълумоту додаҳо бояд вобаста ба қоидаҳои муайяни сатрпуркунӣ риоя карда шавад, зеро сабти маълумоти такрорӣ дар он қабул намегардад.

»» Агар бар замима маълумоту додаҳои такрорӣ ворид кунанд, пас замима то он даме, ки ин гуна маълумоту додаҳоро сабт намекунад, то оне, ки себтҳои тарорӣ бартараф нашаванд.

»» Замимаҳо имконияти тағир додани баъзе аз додаҳоро пас аз воридкуниро надорад, (масалан, мубодилаи асъор дар вақти амалиётӣ). Ҳарчт, ки марбут ба дигар маълумоту додаҳо мебошад, замима метавоанд, ки онро тағир диҳад, ба шарте, ки имконияти иҷроиши он бошад (мисол, вақте, ки шартнома дар ҳолати масдуд (блокӣ) ва ё «басташуда» царор дошта бошад, пас маълумоту додаҳоро тағир нахоҳад дод).

»» Баъзе аз сатрҳо, агар пур карда шаванд, пас талаб мекунад, ки сатрҳои навбатиро пур кунанд (мисол, агар корбар пардохтро тибқи уҳдадории шартнома ворид кунад, ҳамчунин корбар вазифадор аст, ки андоз аз уҳдадории хешро низ ворид кунад).

»» Сатри «сана» барои назорати умумии шартномаи қарзӣ зарур аст. Онҳо бахусус дар мавриди тамдид кардани марҳилаи пардохтӣ манифатбахш буда, барои худдорӣ аз таъхири пардохткунӣ, ҳисобкунии ҷарима ва ғайраҳо имконияти хуберо фароҳам меорад. Ҳамин тавр, замима бояд қоидаҳои асосии сабти санаҳоро дошта бошад.

»» Ба истиснои амалиётҳои қолабӣ, низоми замимасозӣ имконият намедиҳад, ки қайдҳоро барои санаҳои оянда сабт кунанд, масалан, пардохтҳо ва ё радкунии пардохтҳо ва ё шартномаҳоро, ҳамчунин илова кардани шартномаҳоро қабул намекунад.

»» ИШТИБОҲОТИ ВОРИДКУНИИ МАЪЛУМОТУ ДОДАҲО

Дафтари аудит – ин сабти хронологӣ (пайдарҳамии тибқи вақт), марбут ба бехатарӣ, маҷмӯи сабтҳо ва макони таъиншуда ва ё сарчашмаҳои сабтӣ, ки тасдиқоти амалиётҳои ҳуҷҷатӣ ва санадии пайдарҳамиест, ки дар дилхоҳ вақт ҳамчун тасдиқи ҳуҷҷатӣ пешниҳод ва ё муаррифӣ шуда, он ба амалиёти даққиқ, тартибот ва ё воқеаҳо таъсири мусбӣ мегузорад. Ба дафтари аудит ва ҳуҷҷатҳои (файлҳои) марбут ба он бояд танҳо кормандони мувофиқшуда дастрасӣ дошта бошанд.

НИИКД вазифаҳои зайлро дар бар мегирад:

»» Дафтари идоракунии қарзӣ бояд барои файлҳои муваққатӣ масъулиятро муайян кунад;

»» Дар замима бояд барномаҳои қайди иштибоҳу хатоҳо, паёмҳо оид ба саҳву хатоҳои кушода ва ислоҳи сабти иштибоҳот насб шуда бошанд;

»» Дар ҷараёни сарбории автоматикии маълумоту додаҳо, вақте ки замима фосилаҳои силсиладорро ошкор мекунад, пас мактубҳои автоматикии электронӣ ба корбарони мувофиқшуда барои санҷиши пайдарҳамӣ ирсол мегардад; ва

»» Замимаҳо бояд ҳисоботи марҳилавиро оид ба саҳву хатоҳои ислоҳнашуда, - ҳамчунин чӣ гуна ва чӣ андоза ва то кадом вақт саҳву хатоҳо ва иштибоҳот ислоҳ нашудаанд, ҳамчунин афзалиятҳои он ва кормандони мувофиқашуда нишон диҳанд.

»» МЕХАНИЗМҲОИ (ФИШАНГҲОИ) ДАСТГИРИИ ВОРИДКУНИИ МАЪЛУМОТУ ДОДАҲО

Ин гуна чуъвиёти идоракунӣ, ки бо тартиботи дастгирӣ дар Дафтари идоракунии қарзӣ иртибот дорад, барои корбарон кӯмаки бевоситае баҳри воридкунии маъулмоту додаҳо маҳсуб меёбад, ки ба замимаҳои компютерӣ ба таври такрорӣ афзалият дода, пайгирии амалҳои корбаронро баҳри дурӣ ҷӯстан аз имкониятҳои радкунӣ аз қоидаҳои тасдиқшуда равона месозад.

Ин гуна равиши фишангҳои корӣ одатан ба назорати умумӣ дохил карда мешавад.

ИДОРАКУНИИ КОРКАРД

Воситаҳои идоракунии коркард даққиқназарӣ, мукаммалӣ ва саривақтии маълумоту додаҳо ба шумор рафта, ҳолати коркарди бастаи ҳуҷҷатҳо ва коркарди оҷилии он таъмин карда мешавад. Ин гуна ҷузъвиёти идоракунӣ баҳри кафолатдиҳӣ кӯмак мераоснад, ки то маълумоту додаҳо ба таври дақиқ дар замимаҳо коркард мешаванд, ки ягон намуд маълумотҳову додаҳо илова намешаванд, нобуд намешаванд ва дар ҳолати коркард тағир намеёбанд.

»» МУКАММАЛӢ

Мукаммалӣ метавонад, ки тавассути коркарди бастаҳои ҳуҷҷатҳо таъмин намуда, тариқи тавозуни муомилотӣ ва система бо муомилот қабул гардидааст, аз ҷониби низоми кӯмакрасонӣ ирсол шудааст.

Тавозун бояд байни замимаҳо иҷро гардидад, ки дар он маълумоту додаҳоро ба тарви муштарак истифода баранд, тариқи омода кардани ҳисоботи муқоисавӣ, ки дар он маълумоту додаҳо аз ҳар ду замимаҳо ва ҳисобот дар бораи дилхоҳ гуруҳи корбарон интиқол шудааст.

Дар ҳуҷҷатҳое, (файлҳо) ки натиҷаҳои муҳим чашмрас нестанд, метавонанд, ки натиҷаҳои муҳимро дар қолаби “хеш-функтсия” таъсис диҳанд ва кулли рақамҳоро дар сутуне ворид кунанд, то боварии комил ҳосил кунанд, ки натиҷаи мазкурро тавассути чараёни тасдиқшуда қабул кардаанд. Масалан, ҷамъбандии рақамбандии шартномаҳои қарзӣ ҳеҷ маъное надорад, аммо ин ҷамъбандии маблағҳоро барои санҷиш зарурат дорад, ки оё ҳамаи рақамҳои шартномаҳои қарзӣ саҳеҳу дуруст истифода шудаанд ва оё ҳамаи онҳоро беиштибоҳ барои коркард истифода бурданд, ин хеле муҳим аст.

НИИКД метавонад, ки вазифаҳои зеринро пайгирӣ намояд:

»» Дар ҳамкориҳо бо низомҳои байни замимавӣ, агар дар коркарди ҳуҷҷатҳову файлҳо хатое пайдо шавад, пас файл саҳву хатоҳоро тавлид карда, онро дар низоми замимаҳо сабт мекунад. Корбарон бояд усули ҳамаҷонибаву амиқеро баҳри техникаи хоса ва омӯзиши ҳамаи ташкилот истифода баранд.

»» Замимаҳо дар худ бастаҳои супоришии банақшагирифтаи вазифаҳои зиёдро дар бар мегирад, мисол, таҷдиди пасандозҳо, банақшагирии молиявӣ, индексҳо ва пардохтҳои минбаъда. Корбарон бояд натиҷаҳои кори низоми вақти воқеиро, таваҷҷӯҳи хосаеро ба дафтари қайдҳо ва ҳамчунин ба имкониятҳои вобаста ба вақти воқеӣ барои андозагирии саривақтии коркарди иттиллотӣ зоҳир намоянд.

»» Дар ҳолати сар задани хатоҳо дар ҷараёни коркарди вазифаҳои замимавӣ ба корбар паём оид ба саҳву хатои сарзада фиристода мешавад. Корбар метавонад, имкониятҳои мутаҳҳидшавиро дар низоми мутобиқшавӣ ба оинномаи ислоҳи хатоҳо ва татбиқи назорати тартиботиро мавриди санҷиш қарор диҳад.

»» Баъди анҷоми амалиёти замимавӣ паёмро инъикос намуда, тасдиқ менамояд, ки коркард бомуваффақият ба итмом расидааст ва оид ба ахбори воридотии маълумоту додаҳоро ннишон медиҳад.

»» Пас аз тағир додани маълумоту додаҳои қаблан бақайдгирифташуда, барномаи замимавӣ паёми бомуваффақияти ивазшавиро нишон медиҳад ва ҷамъбасти маълумоту додаҳои тағйирёфтаро пешниҳод мекунад.

»» Пас аз нобуд кардани маълумоту додаҳои қаблан воридшуда, барномаи замимавӣ паёми бартарафкуниро нишон дода, хулосаи ахбори нобудшавии маълумоту додаҳоро пешниҳод мекунад.

»» Агар нобудкунии сабт ба махзани комилу пурраи маълумоту додаҳо таъсир расонад, пас барномаи замимавӣ нобудкуниро иҷозат намедиҳад ва паёми оид ба имконияти нобуд нашудани сабтро нишон медиҳад, мисол, маълумоту додаҳои бонки қарздорро аз ҷадвали қарздорон тоза карда наметавонад, агар ин қарздор шартномаи амалкунанда дошта бошад.

»» Барномаи замимавиро якчанд намуд санҷишҳои байни фронт-офис ва бэк-офис иҷро менамояд. Мисол, он аз бэк-офис санҷишҳои воридотии маъулмоту додаҳои музояндавиро талаб мекунад. Корбарон метавонанд алоқаро барои ҳамкории меъмории маълумоту додаҳои байни ҷузъҳо ва низоми санҷишии ҷараёнгирии маълумоту додаҳо дар мутобиқии ҷадвали ҳамкорӣ мавриди таҳқиқ қарор диҳанд.

3.4. ВОСИТАҲОИ ИДОРАКУНИИ БЕРУНШАВӢ

Воситаҳои идоракнуии беруншавӣ таъминоти истеҳсоли пураи маҳсулот ва тақсими дурурсту саривақтии онро таъмин менамояд. Норасоӣ дар коркарди он баъзан метавонанд, ки тавассути назорат аз болои истеҳсолот ҷуброн шавад. Назорати хуби барномаи воридотӣ барои воридкунӣ ва коркард, эҳтимол меравад, ки комилан манъ шавад, агар хулосаҳо назорат карда нашаванд. Мукаммалӣ ва яклухтӣ дар ҳисоботҳои содиротӣ аз муҳдудияти имкониятҳои иштибоҳотии маълумоту додаҳо ва воридкунии санҷишҳои мукаммалӣ, ба мисли рақамгузории саҳифаҳо ва назорати маблағҳо вобаста аст.

Файлҳо ва ё ҳуҷҷатҳои содиротӣ метавонанд, ки ҳифз шаванд, то хатари тағироти ғайриасоснокро коҳиш диҳанд. Имкониятҳои ҳадафноки воридкунии тағиротҳо дар натиҷаи кори компютер ҳолатҳоеро пеш меорад, ки гоҳо коркарди махфии ғайриасоснок ва бемайлонаву қаллобона натиҷаҳои молиявии номатлуберо нишон медиҳад.

Маълумоту додаҳои содиротии ТИ-барномаҳои замимавӣ метавонанд, ки маълумоту додаҳои дигар барномаҳои замимавиро ташаккул диҳанд. Дар ин ҳолат аудитор бояд ҷузъвиёти идоракуниро ҷустҷӯ кунад, то интиқоли даққиқи натиҷаҳоро аз як марҳилаи коркардшавии он ба марҳилаи навбатӣ гузаронад.

Дар НИИКД метавонанд, ки воситаҳои идоракунии содиротиро барои муайянкунии иттиллооти интиқодӣ барномасозӣ карда бошанд, ки амалиятёҳои афзалиятнокро аз ҷониби идораи қарзи давлатӣ талаб кунанд. Маслан, дар шатрномаҳо марҳилаи амалиятие, ки дар моҳи ҷорӣ анҷом меёбад, барномаи замимавӣ метавонад, ки паёмҳои ҳамарӯзаро дар экрани аввали низоми шартномаҳо инъикос намояд, ки хотиррасон мекунад, ки санаи пардохтӣ дар идомаи 5 рӯз ба анҷом мерасад.

Барномаҳои замимавӣ метавонад, ки барои корбарони соҳаи муайян ҳисоботҳоро дар реҷаи афзалиятнок ташаккул диҳад ва ё ҳосили онро диҳад, ки барои барномаи замимавӣ имконият медиҳад, ки барои ҳисоботҳои ҳосилшуда афзалият диҳад.

НИИКД вазифаҳои зеринро дар бар мегирад:

»» Барномаи замимавӣ муқоисаи автоматикии миқдори маълумоту додаҳои ибтидоиро бо миқдори маълумоту додаҳои коркардшуда таъмин менамояд;

»» Барномаи замимавӣ бояд ба корбарон оид ба ҳолати дархостҳои ҳосилшудаи ҳисоботдиҳӣ иттиллоъ диҳад, масалан "сар надод", "иҷро шудааст" ва "анҷом ёфт"; ва

»» Дар интиҳои раванди ҳосили пайдошудаи ҳисобот барномаи замимавӣ ба корбаре, ки дархост ирсол кардааст, оид ба ин ва ё он супориши дархост шуда, паём мефиристад, ки супориш иҷро шудааст.

3.5 ГУЗАРОНИДАНИ ВОСИТАҲОИ ТЕСТИИ ИДОРАКУНИИ БАРНОМАҲОИ ЗАМИМАВӢ

»» Пас аз муайянсозии воситаҳои идоракнунӣ қадами навбатии аудит санҷиши самаранокии онҳо мебошад.

Ба ин ноил шудан имконпазир аст:

»» Бо ирсоли маҷмӯи маълумоти тестии маълумоту додаҳо, агар барномаи замимавӣ дар реҷаи дурурст кор кунад, пас натиҷаҳои маълумшударо дода метавонад;
»»Тароҳии барномаҳои мустақил барои иҷроиши мантиқии такрорӣ ва барномаҳои замимавӣ; ва
»» Арзёбии натиҷаҳои дархост.

Тартиботи дар боло овардашуда санҷиши яклухтии барномавиро, ки дар НИИКД насб шудааст, на яклухтии маълумоту додаҳоро, балки яклухтии барномаро мавриди санҷиш қарор медиҳад.

Агар барномаи замимавӣ муҳити санҷишӣ дошта бошад, онро метавонанд, ки барои гузаронидани тести ҷузъвиёти идоракунӣ истифода баранд, ба шарте, ки муҳити тестӣ нусхаи тасдиқшудаи муҳити истеҳсолӣ онро тасдиқ намояд.

Барои оне, ки қоидаҳои ҳисобкуниро санҷиш кунем, масалан, онеро, ки ба таҷдиди захираҳо ва хидматгузориҳои қарзӣ тааллуқ доранд, аудитор метавонад, ки истифодабарии усулҳои аудити компютериро (УАК) талаб кунад, ки дар он намудҳои гуногуни воситаҳо, олотҳо ва усулҳоро ворид ва насб кардаанд, аз қабили барномаҳои таъминоти аудит, барномаҳои хидматӣ, барномаҳои таъминотӣ, санҷишгирии маълумоту додаҳо, мушоҳидагирӣ ва инъикоси барномаҳои таъмини таҷрибавӣ, барномаҳои коршиносӣ барои аудит. Дар он метавонанд, ки воситаҳову олотҳоеро дохил карда бошанд, ки мантиқан ҷадвалҳои электрониро таҳлил намуда, ҳосили даққиро вобата ба мавзуъ ва ашё нишон медиҳад. Ин гуна воситаҳо ва олотҳо ҳамчунин дар таҳлили барномаҳои махзанӣ, пойгоҳи маълумоту додаҳо ва сохтани блок-схемаҳои мантиқӣ истифода бурда мешаванд. Барномаи таъминотӣ барои хулосабарории умумии аудит метавонад, ки барои таҳлили маъулмоту додаҳое, ки аз барномаҳои замимавӣ қабул шудаанд, мавриди истифодаи хеш қарор диҳад.

Аудитор бояд зарурати истифодабарии усулҳои аудити компютериро (УАК) арзёбӣ кунад. Истифодабарии он асоснок буда, бояд вобастагӣ ба мушкилоти барномаи замимавӣ оид ба идоракунии қарзи давлатиро дошта бошад.

Ҳуҷҷати мазкур дар худ матрисаи тавсияшудаи тестиро дар бар мегирад, (нигаред ба Замимаи III), ки онро метавонанд, гуруҳи аудиторон ба сифати маълумоти маводӣ барои иҷрои тестгузаронии воситаҳои назоратии барномаҳои замимавӣ истифода баранд. Матритсаи мазкур

баъзе аз талаботҳо ва вазифаҳоеро муайян мекунад, ки бояд низоми қарзи давлатиро таъмин намояд, дархостҳое, ки онҳоро бояд иҷро кунанд, ҳамчунин вобаста ба имкониятҳо ба ин низом ҳадди ақалли талаботҳо низ дохил мешаванд.

Маврид ба қайд аст, ки қарзҳои давлатии ҳар як кишвар ҳайат ва хусусиятҳои хосаву гуногуни низоми идоракунии қарзӣ дорад. Аз ин рӯ, гуруҳи аудиторон барои муайян кардани масъулият, саҳеҳият, агар зарурат дошта бошад, ҷузъвиёте, ки дар низоми қарзии он давлат истифода мебаранд, мавриди корбарии хеш қарор диҳанд.

3.6 ҲИСОБОТ ОИД БА НАТИҶАҲОИ АУДИТ

Иловатан барои риояи Изҳороти Лим Созмони байналмилалии сохтори олии аудит (СБСА-Р 1), дар ҳолати зарурӣ, ҳисоботи аудитории НИИКД метавонад, ки мазмуну мундариҷаи қаблии СБСА-54403 ба назар гирад, Дастур оид ба гузаронидани аудити қарзи давлатӣ – Истифодабарии тестҳои воқеӣ оид ба аудити молиявӣ, фасли 2.6 Натиҷаи ҳисоботи аудитӣ.

Чи гунае, ки қаблан дар аудити НИИКД нишон дод мешавад – ин аудити самаранок аст, аз ин лиҳоз муҳимият он аст, ки ҳисоботи омоадшуда бо стандартҳои ҳисоботдиҳӣ оид ба аудити самаранок мутобиқат кунад, ки дар Стандарти аудити самарноки СБСА-3000 ва Принсипҳои аудити самаранок СБСА-300 дарҷ гардидааст.

3 *Тибқи ҳолати моҳи сентябри соли 2019 года ин ариза мавриди баррасӣ буда, метавонад, ки бозпас пурсида шавад ва ё барои оянда иваз карда шавад.*

ЗАМИМАИ I: ҶАДВАЛИ БАНАҚШАГИРӢ

Маълумоти зарурӣ, ҳуҷҷатҳо ва ҳисобот

Рӯйхати низоми иттилоотӣ, ки аз ҷониби ДИҚ истифода мешаванд ва ҳуҷҷатнигории марбут ба низоми мазкур»

Барӯйхатгирии низоми амалиётии компютерӣ ва шабакавии дар ДИҚ истифодашаванда

Инъикоси таҷдидшудаи ҷараёни равандҳои ДИҚ

Ҳисоботҳои пешинаи аудити ДИҚ

Ҳисоботҳои қаблии аудитории марбут ба низоми ТИ қарзи давлатӣ

Қонунҳо ва санадҳои меъёрии марбут ба сохтори ДИҚ ва идоракунии қарзи давлатӣ

Рӯйхати менеҷерони ДИҚ ва ТИ, идоракунии бефосилаи тиҷорат, идоракунии захираҳои инсонӣ, идоракунии хавфҳо, аудити дохилӣ ва дигарон, инчунин мақом, суроғаҳо, суроғаҳои электронӣ ва рақамҳои телефонҳои онҳо,

»Ҳуҷҷатҳое, ки барои инъикоси фаъолияти ДИҚ муйян шудаанд, низоми онҳо ё ин ки ҳар дуи он дар шакли дастурҳои хаттӣ оид ба равиш ва тартиботи ДИҚ ё Вазорати молияро нишон медиҳанд, аз ҷумла:

• Идоракунии кадрӣ

• Идоракунии тағйирот

• Дастрасии ҷисмонӣ

• Талабот нисбати муҳит / макони ТИ

• Дастрасии мантиқӣ

• Банақшагирии бефосилаи тиҷорат (ББТ)

• Нақшаи барқароркунии садамавӣ (НБС)

• Нақшаи эҳтиётӣ

• Хизматгузории беруна (хизматрасонии ТИ)

• Ҳисоботҳои пешакии арзёбии хатар

• Баҳодиҳии бехатарии ниҳоӣ

• Қарори ниҳоии амниятӣ ва амалҳои тавсияшаванда

• Мақоми амали тавсияшаванда

• Тасдиқи роҳбарияти олӣ барои инкишофи низом

• Ҳисоботҳои аз ҷониби ташкилотҳои беруна нашршудае, ки барои нигоҳдории низоми мазкур масъулият бар дӯш доранд,

• Дигар ҳуҷҷатҳои марбут ба ДИҚ, низоми он, ё ҳарду (масалан, слайдҳо, матнҳо, ҳадафҳо ва ҳисоботи солона оид ба идоракунии қарз)

• Теъдоди кормандони ДИҚ, ки корбарони низом система мебошанд ва соҳаи дастрасии онҳо,

• Теъдоди кормандони ТИ ва дастурамали вазифавӣ (муайян кардани вазифаҳо) ҳам барои кормандони ДИҚ ва ҳам барои кормандони ТИ

• Рӯйхати кормандоне, ки ба утоқи сервер дастрасӣ доранд

• Тавсифи соҳаи дастрасии НИИҚД

• Таснифоти расмии усул ва таҷдиди мунтазами низоми амалиётӣ, экранҳои байнишабакавӣ ва барномаҳои антивирусӣ

• Нақши монеаҳои ҷисмонӣ ва абзорҳои автоматӣ, ки барои пешгирии дастрасии беиҷозат ба фрейм, истгоҳҳо, серверҳо ва дигар объектҳои ДИҚ истифода мешаванд

• Ҷойгиршавии ҳар як ҳуҷра дар дохил ва берун аз ҳудуди ДИҚ

•Рӯйхати кормандон, истгоҳҳои корӣ ва серверҳо

• Тақсимоти буҷа дар 5 соли охир

• Рӯйхати таълими пешакӣ ҳам барои истифодаи НИИҚД (кормандони ДИҚ) ва ҳам такмили ТИ (кормандони ТИ)

• Қоидаҳо, усулҳо ва тавсифҳои воридшудаи эълонгардида барои пешгирии вайроншавӣ аз ноустувории барқ, оташ, гарду ғубор, об, маҳсулоти хӯрокворӣ, ҳароратҳои шаддид, намнокӣ ё қувваи барқи статикӣ

•Таснифот оид ба фаъолияти манбаъҳои муттасили нерӯи барқ (агар бошанд)

• Дафтар ва ё китоби сабти рӯйдодҳо бо талаботи ДИҚ оид ба хатоҳои НИИҚД ё ҳисобот оид ба истифодаи дастурамалҳо

• Ҳисоботи китоби сабти рӯйдодҳои бехатарӣ

• Рӯйхати тағйирот дар НИИҚД дар 12 моҳи охир

• Китобҳои сабт ва ҳисоботҳои санҷишҳои қаблии БМБ ва НБС ва рӯйдодҳои самаранок

• Замима ва ҳуҷҷатҳои истифодабарӣ

• Шароити истифодабарӣ барои ҳар як замима

• Раҳнамо оид ба қоидаҳои барҳам додани иштибоҳот ва саҳвҳои коркардшуда

• Намунаи маълумотҳо барои иҷрои амалҳои иловагии тестгузаронии ҷузъиёти идоракунӣ ва ҳисоббарории замимаҳо

ТАРТИБОТ

• Омӯзиши ҳуҷҷатҳои низомӣ (дастурҳо ва шартҳои истифода) барои дарки равандҳои асосии қарз, ки дар низоми иттилоотӣ иҷро карда мешаванд; агар ҳуҷҷатҳо дар бораи равандҳи ДИҚ кофӣ набошанд, гуруҳи аудиторӣ бояд харитаи равандҳоро омӯзад ва тартиб диҳад.

• Санҷиши мавҷудияти қоидаҳои ҳуқуқии марбут ба истифода, нигоҳдорӣ ва идоракунии тиҷоратии НИҚД.

• Дар асоси аудитҳои қаблӣ муайян намудани камбудиҳо марбут ба ҷараёни амалиётҳо бо қарзи давлатӣ, дар низоми идоракунии қарзи давлатӣ ё ҳардуи онҳо.

• Муайян намудани воститаҳои асосии умумии назорат дар асоси ҳуҷҷатнигории низомӣ

• Муайян кардани воситаҳои асосии идоракунии замимаҳо дар асоси ҳуҷҷатнигории низомӣ: воситаҳои асосии идоракунии воридот, коркард ва натиҷагирӣ.

• Гузаронидани баҳодиҳии хавф барои ин чораҳои асосии умумӣ ва амалии назорат ҷиҳати арзёбии хатарҳо марбут ба низомва сатҳи таъсири онҳо ба идоракунии қарзи давлатӣ.

• Муайян намудани он, ки кадом низом ба функсияҳои муҳим ва маълумот, ба монанди воридкунӣ, коркард ва натиҷагирӣ таъсир мерасонад, рӯйхати қарздорон, ҳисобҳои қарзи давлатӣ, ҳисоботдиҳӣ ва қабули қарорҳо.

• Муайян намудани назорати дохилӣ, ки барои коҳиш додан ва паст кардани хатарҳои ошкоршуда истифода мешаванд.

• Ҷобаҷогузории низомҳо ва равандҳои рейтингӣ дар асоси арзёбии хатар ва муайян намудани ҳаҷми аудит.

• Арзёбии захираҳо ва ҷадвал

• Ташкили мусоҳибаҳо бо роҳбари зерсохтори ТИ, роҳбарон ва бахши техникӣ, ки барои таҳия / роҳбаладӣ / истифодаи низом масъулият бар дӯш доранд.

• Таҳияи матритса барои воситаҳои назорати аудити умумӣ ва амалӣ ва муайян намудани санҷишҳои дахлдор (ба матритсаи пешниҳодшудаи Замимаи III нигаред)

МОА бояд ба саволҳои зерин посух диҳад

• Системаи иттилоотии идоракунии қарзи давлатӣ чист ва нақши ҳар як система дар идоракунии қарзи давлатӣ чӣ гуна аст?

• Оё НИИҚД танҳо аз ҷониби ДИҚ таҳия шудааст ё он аз ҷониби сеюм харидорӣ шудааст? Дар мавриди охирин, оё барои қонеъ кардани ҳар як ниёзҳои мушаххаси ДИҚ ягон ислоҳ ворид шудааст?

• Оид ба масъалаҳои назорати умумии ТИ дар ДИҚ аз кӣ бояд пурсон шуд?

• Барои дақиқ намудани намудани воситаҳои назорати замимаҳои НИИКД бо кӣ мусоҳиба бояд кард?

• Истифодабарандагони асосии НИИКД киҳоянд?

• Ҷузъиёти асосӣ ва амалии идоракунии НИИКД кадомҳоянд?

• Оё воситаҳои назорати дохилӣ хавфҳои системаи иттилоотиро, ки метавонанд ба идоракунии қарзи давлатӣ таъсир расонанд, кам карда метавонад?

• Хатарҳои бештаре, ки ба воридкунӣ, коркард ва натиҷагирии НИИКД алоқаманданд, кадомҳоянд?

• Кадом санҷишҳои марбут ба назорати умумӣ ва назорати замимаҳоро бояд ҷорӣ кард?

ЗАМИМАИ II: МАТРИТСАИ ТЕСТГУЗАРОНӢ

БАРОИ ИДОРАКУНИИ УМУМӢ

ИДОРАКУНИИ УМУМӢ		
Ҳадафҳои умуми ҷузъвиёти идоракунӣ – ҳифзи маълумоту додаҳо, ҳифзи барномаҳои амалӣ ва таъмини кори мутассили компютер дар ҳолати вайроншавии ғайричашмдошт		
ТАЛАБОТ/ ИҶРОИШИ ВАЗИФАВӢ	**ИДОРАКУНИИ УМУМӢ**	**ТАРТИБОТИ ТАВСИЯШАВАНДА ОИД БА ТЕСТГУЗАРОНӢ**
Саволҳои умумӣ	Амалиёти бахшҳо ТИ- бояд рисолати Дафтари идоракунии қарзиро (ДИҚ) риоя кунанд. Бояд мониторинги НИИКД бодарназардошти ҳадафҳои ДИҚ иҷро шавад. Аудити дохилӣ бояд мунтазам аз ҷониби ДИҚ ва тибқи амалиётҳои НИИКД гузаронида шавад.	Санҷиши намунагирӣ оид ба қарорҳои идоракунӣ ё рӯйхатҳои марбут ба фаъолиятҳои ТИ бояд сурат гиранд, ки то кафолат додани онҳо возеҳ, асоснок ва мувофиқ ба вазифаҳои ДИҚ бошанд. Оценка показателей эффективности для ИСУГД по сравнению с ожидаемыми показателями и обеспечение того, чтобы высшее руководство признало эти меры Арзёбӣ ба нишондиҳандаҳои таъсирбахшии НИИКД нисбат ба натиҷаҳои чашмдошту интизорраванда ва таъмини оне, ки роҳбарияти олӣ ин гуна чорабиниҳоро эътироф кунад. Баҳодиҳии пешинаи ҳисоботи аудити дохилии қаблӣ оид ба идоракунии воситаҳои назоратии умумии ТИ баҳри муайянноки норасоиҳои муҳим ва камбудиҳои асосӣ равона шудааст. Арзёбӣ марбут ба шумораи нисбӣ ва имкониятҳои истгоҳи кормандон ва дигар воситаҳои ТИ, ҳамзамон таъминоти кормандоне, ки малакаҳои зарурӣ доранд Арзёбӣ марбут ба шумораи нисбӣ ва тақсимоти буҷа ва муқоисаи он бо марҳилаҳои пешина ва дигар бахшҳои сохторҳои давлатӣ.

o

Организация управления	ВМИ ва вазорати молия ва иқтисод бояд барои рушд ва дастгирии муҳити қонеъкунанда ва умумии ТИ кӯшиш ба харҷ диҳад.	Доир кардани мусоҳибаҳо бо роҳбарияти баландпояи DMO оид ба манфиатҳои онҳо нисбати IT, то ки ин самтро арзёбӣ ва дастгирӣ кунанд ва дар рушди муҳити мусоиди умумии IT мусоидат намоянд.

	ДИҚ ва кормандониТИ бояд мунтазам омӯзишҳои мутобиқшударо гузаранд, ҳамчунин омӯзишҳо оид ба баланд бардоштани огоҳӣ дар самти бехатарӣ низ муҳимият дорад. Бояд барномаи таҷрибагирӣ ва омӯзишӣ таҳия шуда бошад. Бояд оинномаҳои хаттӣ ва тартиботи стандартӣ, ки марбут ба ин қисматҳо мебошад: • Бехтарии иттиллоотӣ • шуъбаи кадрҳо • Таъсиси хидматрасонии ТИ • Идоракунии тағиротҳо • Дастрасии мантиқӣ ва ҷисмонӣ •Банақшагирии бефосилаи тиҷорат ва барқарорсозии садамавӣ. • Тартиботи оинномавӣ ва стандартиро мебояд мунтазам нав кард. •Оиннома бояд дар шакли зарурӣ аз ҷониби роҳбарияти олии ДҚД нашр ва паҳн карда шавад. • Кормандони ДҚД бояд аз ин гуна қоидаҳо бархӯрдор бошанд.	Омӯзишу делелу санадҳо, то, ки ба мақоми таҳсилотӣ таваҷҷуҳ зоҳир кунанд. Пурисши кормандони ДИҚ ва ТИ дар доираи суолҳои зерин: • машқҳои мунтазам • талабот ба дониш / таҳсилот • дониши оинномавӣ Арзёбии саҳеҳияти оинномаҳои хаттӣ ва тартиботи стандартӣ нисбати хидматгузории ТИ. Ба мушоҳидагирии кормандони ДИҚ, ки оё онҳо дар доираи тартиботи стандартӣ ва мувофиқат ба он фаъолият мебаранд (тасдиқшуда аз ҷониби роҳбарият)
Ташкили идоракунӣ (идомаёбӣ)	• Бояд ҳама гуна амалиятҳои вобаста ба идоракунии қарзҳо ҳуҷҷатгузорӣ карда шаванд. • Ташкилот бояд тақсимоти вазифаҳоро дар мутобиқатӣ татбиқ намоянд, то кафолати онро ба корбарон дода тавонанд, ки ба истиснои ваколатҳои хеш, онҳо талаботи корӣ доранд.	
Идоракунии ҷисмонӣ	Дастрасии ҷисмонӣ ба мэйнфрейм ва дигар серверҳо низ бояд маҳдудиятро риояи кунанд. (мисол, бо кӯмаки дарҳо, қулфҳо ва ҳоказоҳо.) Назорати видеоӣ бояд анҷом шавад. Тирезаву равзанҳои утоқе ва ҷойгоҳе, ки мэйнфрейм ва серверҳо насб шудаанд, мебоист аз дастрасии иҷборӣ ҳифз шаванд. Ҳар нафаре, ки ба сарвер ворид мешавад, ҳатман иҷозатнома дошта бошад.	Санҷиши мавҷудияти монеаҳои ҷисмонӣ, ки оқибати ба вуҷуд овардани пешгирии дастрасии ғайриасоснокро нисбати мэйнфрейм, серверҳо ва истгоҳҳои кормандони ДИҚ сабаб мешавад. Санҷиши тартиботи маъмурии кормадон оид ба пешгирии дастрасии ғайриасоснок ва дахолат ба хадамоти ТИ дар мутобиқат ба талаботҳои тасдиқшудаи расмӣ. Барои ошкор кардани ҷиҳатҳои заиф дар идоракунии автоматикӣ, назорату мушоҳидагирии оне, ки чӣ гуна дастгоҳҳои электронӣ, бахусус дарҳои электронии қулфдор, дурбинҳои назоратӣ кор мекунанд ва дигар воситаҳои маҳдудсозии дастрасии ҷисмонӣ ба сервер ва дигар

		инфрасохтори муҳим ва ҷиддӣ истифода мешаванд. Дар ҳолати басташавии калид санҷиши калидвожаҳои мутобиқшуда байни кормандон гузаронида мешавад.
Ҷузъвиёти мантиқии идоракунӣ	Агар хидматгузории ТИ барои оне, ки қарзи давлатиро ба аутсорсинг интиқол диҳанд, дар шартнома бояд чораҳои назоратии мувофиқ қабул шавад, то кафолати мавҷуд набудани дастрасии шахси сеюм ба махфияти тиҷорат, ба маълумотҳову додаҳои муҳим ва дурнамои қарзи давлатӣ дода тавонад.	Арзёбии оне, ки саҳифаи профилӣ ва нақши кормнад асоснок бошад. Санҷиши мавҷудияти саҳифаҳои фаъоли профилии дастрасии кормандони собиқ ва ё ашхосе, ки аз ҷониби ДИҚ кироя нашудааст. Санҷиши мавҷудияти брандмауэров ва таҷдидшавии антивирусҳо, барномаҳои зараррасон, ҳамлаҳои детекторӣ.
Ҷузъвиёти мантиқии идоракунӣ (идома)	Набояд, ки кормандони собиқ бошанд, шахсоне, ки набояд кормандони ДИҚ бошанд ва ё корбарони вертуалие, ки саҳифаҳои профилии фаъоли дастрасӣ доранд. Ҳуқуқи дастрасӣ бояд ҳамарӯза ва мунтзама назорат шавад. Антивирус бояд таҷдид гардад, брандмауэр ва таъминоти барномавӣ барои ошкор кардани ҳамла ва барномаҳои зараррасон бояд кор кунанд. Мунтазаман таҷдиди низоми амалиётӣ дар таваққуфгоҳҳои корӣ ва серверҳо бояд гузаронида шаванд. Ташкилот бояд тартиботи авторизатсионии худро муайян кунад, бозпас хонад ва ё тағири идоракуниро тавассути дастрасӣ ба тағирдиҳии муҳит амалӣ созад. (усулҳои нави ба кор қабул кардан, аз кор гирифтан, тағирдиҳии вазифаҳо ва ҳоказоҳо.) Ташкилот бояд оид ба сиёсат ва принсипҳои корӣ нисбат ба калидвожаҳои амниятӣ ва ва дигар чораҳои амниятӣ) калидҳои кортӣ ва ғайраҳо) Ҳама кормондаони НИИКД.	Санҷиши оне, ки оё амалиётҳои низомӣ мунтазам дар ҷойгоҳ ва сервери корманадон таҷдид мешаванд. Арзёбии оне, ки оё сиёсати гузоштани калидвожаҳо ба таври саҳуҳу дурст роҳандозӣ мешавад. Санҷиши оне, ки оё тартибот муайян шудаанд ва ё ҳуҷҷатнигорӣ шудаанд.
Идоракунии экологӣ	Дар ҳамаи сервер бояд қубурҳо насб шуда бошанд. (об, гармидиҳӣ ва барқу дигару ғайраҳо). Бояд дастгоҳҳои санҷишии барои об, гармдиҳӣ ва намӣ бошанд. Дар ҷойгоҳи сервер бояд системаи пешгирии селоба, обчакиданҳо ва намӣ бошад. Бояд дастгоҳи ошкоркунии ғубор, дуд сӯхтор, обхезӣ ва намӣ бошад.	Санҷиш ва арзёбии вазъи муҳити зист дар пойгоҳи серверии маълумоту додаҳо. Санҷиши мавҷудият ва хизматрасонии самараноки дастгоҳҳое, ки барои пешгирии пешгирии сӯхтор, обхезӣ ва намӣ истифода мешаванд Санҷиши дастрасӣ ва кори самараноку муассири таъминоти алтернативии

	Бояд фарши махсусондашуда бошад ва ё таҷҳизот аз сатҳи фарш то баландии 15-20 сантиметр дар болои хараки то 15 ва 20 см. Боло насб шуда бошад.	қавӣ барои пешгирӣ кардани қатъ шудани хидматрасониҳои IT.
Идоракунии тағиротҳои барномавӣ	ТИ-менеҷмент бояд дафтари қайдҳои аудитӣ оид ба мушкилоти амалиётӣ ва бархӯрди ҳодисаҳову иштибоҳотро дошта бошад. Дафтари қайдҳои аудитӣ бояд мунтазаман ҳар як ҳодисаҳо ва иштибоҳотро бо кадом сабаб зуҳур кардани он ва чӣ гуна ҳалшавии онро сабт кунанд. Дар хадамоти дастгирӣ бо назадошти дастурамали ИИИКД набояд, ки мушкилоти муҳиме ҳалношуда монад. Бояд, ки мушкилот ҳангоми ҳодисаҳои интиқодиву фавқуллода ва сатҳи мувофиқи мутаасир дар вобастагӣ аз афзалияти воқеа авҷ гирад.	Арзёбии вақти масрафшуда баҳри қонеъ кардани талаботи ДИҚ марбут ба дастурамалҳо оид ба истифода ҳангоми нобаҳангом ва ё фавқуллода қатъшавии барқ, ва дигар дастгоҳҳои корӣ дар ҷараёни кори НИИКД Ошкор кардани радкуннии мунтазам ва сабабҳои имконпазири НИИА Муқоисаи тағиротҳои пешина бо тартиботи стандартӣ
Идоракунии тағиротҳои барномавӣ (идома)	Бояд ҳисобот оид ба ҳодисаҳои бехатарӣ бо менеҷерони ДИҚ пешниҳод карда шавад. Тағиротҳои пешина бояд бо тартиботи станадартӣ мутобиқат кунанд. Агар низоми ғайристандартии идоракунии қарзӣ истифода шавад, ташкилот тартиботи ҳуҷҷатнигории идоракунии тағиротҳоро дошта, ваколат дорад, ки дар он тағиротҳои низомиро инъикос намояд. Ташкилот бояд низоми тағиротҳои қарзгириро мушоҳида ва назорат кунад. (дафтари қайдҳои назоратӣ).	
Банақшагирии бефосилаи тиҷорат (ББТ) ва банақшагирии барқарорсозии садамавӣ (ББС)	ДИҚ бояд Банақшагирии бефосилаи тиҷорат (ББТ) ва банақшагирии барқарорсозии садамавӣ (ББС) насб кунад. Кормандони масъул оид ба кори бефосилавӣ, бояд нақш ва вазифаҳои хешро донанд. Бояд оид ба ҷонибҳои қавии тестҳои (ББТ) ва (ББС) ва ҳодисаҳои самаранок , ҳамчунин оид ба амалиётҳое, ки ДИҚ барои бартарафсозии норасоиҳо қабул кардааст, мунтазам хабар раоснад. Ҳуҷҷатнигории қарзӣ дар ҷои эътимодбахш ва ҳимоя аз ғорат, сӯхтору оташ, селу намӣ ва дигар ҳодисаҳои номатлуб бояд ҳифзу нигаҳдорӣ шавад, то ба нобуд нашаванд ва зарари ҳамаҷониба нагиранд.	Арзёбии мувофиқшавии ва мукаммалии ББТ ва ББС, ҳамчунин мавриди таҷдиди назар қарор шудани онҳо. Арзёбии ҳисобот оид ба тестҳои қаблии ББТ ва ББС ва нақшаҳои захиравӣ Санҷиши оне, ки оё ба таври саҳеҳу дуруст ББТ ва ББС миёни ҳамаи кормандон паҳн шудаанд. Санҷиши оне, ки оё нусхабардории берунии захиравӣ дар ҳолату хубу мусоид қарор доранд, ки то дар ҳолати қтъшавии барқ ва вайроншавии дастгоҳҳо барои аз нав ба кор андохтани системаи корӣ ҷавобгӯ буда метавонад.

ЗАМИМАИ III: МАТРИТСАИ ТЕСТГУЗАРОНӢ БАРОИ ИДОРАКУНИИИ БАРНОМАИ ЗАМИМАВӢ

Стандартҳои ҳуҷҷатнигорӣ		
Ҳадафҳои стандартҳои ҷории ҳуҷҷатгузорӣ – таъмини кори бефосилаи воистаҳои назоратӣ маҳсуб ёфта, хатари шаддиди иштибоҳотро коҳиҳ медиҳад.		
ТАЛАБОТ/ ИҶРОИШИ ВАЗИФАВӢ	**ИДОРАКУНИИ УМУМӢ**	**ТАРТИБОТИ ТАВСИЯШАВАНДА ОИД БА ТЕСТГУЗАРОНӢ**
Контроль документации	Ҳуҷҷатнигории барномаи замимавӣ бояд ба таври кофӣ мукаммал бошад (бо кулли вазифаҳои барномаҳои замимавӣ ва вазифаҳои ҳамроҳ.	Санҷиши ҳуҷҷатнигорӣ
	Ҳуҷҷатнигорӣ бояд таҷдиди назар шавад, то ки бояд он тағиротҳо дар матни дархостҳо инъикос шавад.	Санҷиши ҳуҷҷатнигорӣ
	Ҷузъиёти идоракунии барномаҳои замимавие, ки дар ҳуҷҷатнигорӣ дохил карда шудаанд, бояд ба таври самаранок корбарӣ ва татбиқ гарданд.	Санҷиши намунаҳои ҷузъвиёти идоракунии барномаҳои замимавӣ оид ба муайянкунии оне, ки оё онҳо дар мувофиқӣ бо ҳуҷҷатнигорӣ самаранок кор бурда мешаванд.
Нусхабардории захиравии ҳуҷҷатнигорӣ	Мебояд, ки нусхаи захиравиро онро дар ҳуҷҷатнигорӣ нигаҳ дошт.	Санҷиши нусхаи захиравии ҳуҷҷатнигорӣ

ҶУЪВИЁТИ ИДОРАКУНИИ ВОРИДОТ		
Ҳадафи воситаҳои назорати воридотӣ - таъмини авторизатсионӣ, даққиқӣ, мукаммаливу пуррагӣ ва воридоти саривақтии маълумоту додаҳо ба барномаҳои замимавӣ мебошад.		
ТАЛАБОТ/ ИҶРОИШИ ВАЗИФАВӢ	**ИДОРАКУНИИ УМУМӢ**	**ТАРТИБОТИ ТАВСИЯШАВАНДА ОИД БА ТЕСТГУЗАРОНӢ**
Сатрҳое, ки ҳатман пур шаванд	Барномаи замимавӣ имконияти тасдиқи амалиётро дода наметавонад, агар ягон сатри воридшавӣ пур карда нашуда бошад.	Тасдиқи амалиётҳо тавассути рухсатномаи маълумот зарурӣ ва маълумоту додаҳои зарурӣ ва тасдиқи он, ки муомилот коркард нашудааст. Истифодабарии тести мазкур нисбати равандҳои зерин: бақайдгирии шартнома, фаъолсозии шартнома, феҳристи тавлидотии коғазҳои қиматнок ва ғайра.
Правильный ввод данных	Барномаи замимавӣ воридкунии саҳву хатоҳоро қабул намекунад.	Санҷиши шаклҳои маълумоти додаҳои пойгоҳӣ. Аз назар гузаронидани воридкунии махсус ва санҷиши баъзе аз барномаҳои замимавӣ Талоши гузоштани маълумоту додаҳои саҳеҳу дурурст ва санҷиши оне, ки маълумоту додаҳо қабул

		нашудаанд, ҳамчунин паёмҳоро оид ба иштибоҳот табдил додаанд. Истифодабарии тести мазкур нисбати равандҳои зерин: бақайдгирии шартнома, фаъолсозии шартнома, феҳристи тавлидотии коғазҳои қиматнок , таҷдиди индексҳо ва ғайра.
	Барномаи замимавӣ маълумот ва рақамҳои такрориро қабул намекунад.	Талоши бақайдширии шартномаҳо ва коғазҳои киматбаҳо бо назардошти санҷиши мавҷуда, ки маълумоту додаҳо қабул нашудаанд, ки паёмҳоро оид ба такрори шартномаро тавлид мекунад.
	Барои миқдори фоизҳо тибқи шартнома набояд, ки марҳилаҳои пӯшидамешуда ва ё пӯшидашавандаро нисбат ба ҳисоби болоии фоизҳои истифодашаванда ҷой диҳанд.	Санҷиши пойгоҳи маълумоту додаҳо бо пӯшидашавӣ ва пғшидашудаи марбут ба фоизҳои болоӣ.
Правильный ввод данных (прод.)	Ҳангоми шартномаи ҳадяро ба тавсиб мерасонанд, бояд дар дархост сабти пардохтӣ иҷозат дода шавад, зеро дар ин ҳолат амалиётҳои амортизатсионӣ ва пардохти фоизҳо вуҷуд надорад.	Талоши воридкунии пардохт тибқи шартномаи ҳадя ва санҷиш, барномаҳои замимавӣ амалиёти амартизатсионӣ ва фоизҳои болоиро талаб намекунад.
	Дар экрани воридоти пардохт, вақте ки корбар барои сабти пардохтӣ шартномаҳоро меҷӯяд, барномаи замимавӣ бояд шартномаҳои мақоми фаъоли дар сатҳи пардохткунадаҳо ва дар чараёни амортизатсионӣ қарор доштаро инъикос намояд.	Талоши ворид кардани пардохт ва санҷиши давраи шартномавӣ, ки дар барномаи замимавӣ ишора мешавад.
	Агар миқдори фоизҳо муаллақ бошанд, барномаи замимавӣ бояд индексро талаб кунад.	Санҷиши индексии зарурии барномаи замимавӣ дар интихоби фоизҳои болоии муаллақ
	Дар барномаҳои замимавӣ ворид кардани рақамҳои даҳдоштаро барои берункунии қоғазҳои қиматбаҳо мамнуъ аст.	Попытка ввести десятичные числа для количества выпущенных ценных бумаг и проверка того, не принимает ли приложение ввода Талоши ворид кардан ба барномаҳои замимавӣ рақамҳои даҳдоштаи коғазҳои қиматбаҳо ва санҷиши оне, ки то барномаи мазкур воридотро қабул кунад.
	Барномаи замимавӣ барои сохтани қоғазҳои қиматбаҳо то баровардани он иҷозат диҳад.	Қолабсозии коғазҳои қиматбаҳо бидуни иҷроиши тавлидсозии он.
Мукаммалӣ ва пуррагии иттиллоот	Ҳамаи иттиллоти муҳим оид ба қарз дар дархост бояд ворид карда шавад.	Санҷиши оне, ки ҳамаи маълумоти додаҳои муҳими қарзҳо ба барномаи замимавӣ, ба монанди амалиёти қарзӣ, кафолатҳо, қарзҳои вомдор, меъёрҳои фоизӣ ва қурби асъор.
Мувофиқии санаҳо	Санаи ибтидоии пардохти уҳдадорӣ оид ба пардохти фоизҳо бояд қабл аз анҷоми лоиҳа санагузорӣ карда шавад.	Кӯшиши ворид кардани санаи оғоз барои ҳисобӣ фоизҳои болоии уҳдадоршуда пас аз анҷоми лоиҳа ва санҷидани он, санҷиши оне, ки ки маълумоту додаҳо қабул нашудаанд ва паём оид ба иштибоҳот эҷод шудааст
Совместимость дат (продолжение)	Санаи ба эътибор донистани он бояд қабл аз анҷоми лоиҳа гузошта шавад.	Кӯшиши ворид кардани санаи дохилшавӣ баъди анҷоми лоиҳа ва санҷидани он, ки ягон маълумоту додаҳо қабул нашудаанд, паёми оид ба иштибоҳот тавлид мегардад.
	Санаи ба эътибор донистани он қабл аз ҳадди ақали марҳилаи ниҳоии пардохтӣ бояд бошад.	Кӯшиши гузоштани санаи дохилшавӣ ба эътибор донисташуда, баъди санае, ки муҳлати ниҳоии пардохт ва санҷиши оне, ки маълумоту додаҳо қабул

		нашудаанд ва паём оид ба иштибоҳотро тавлид мекунад.
	Санаи ниҳоии пардохти маблағҳо бояд қабл аз анҷоми лоиҳа гузошта шавад.	Кӯшиши гузоштани муҳлати ниҳоии санаи пардохти пулӣ баъди анҷоми лоиҳа ва санҷиши оне, ки маълумоту додаҳо қабул нашудаанд ва паём оид ба иштибоҳотро тавлид мекунад.
	Барои оне, ки ҳисоботро пураву комил кунем, санаи ниҳоии омодашавӣ ва тавлиди коғазҳои қиматбаҳо бояд баъди санаи ибтидоӣ гузошта шавад.	Талоши гузоштани санаи ибтидоӣ баъди санаи ниҳоии тавлиди бехатарӣ ва санҷиши зоҳиршавӣ оид ба иштибоҳот.
	Барномаҳои замимавӣ дар амалиёт санаҳои ояндаро қабул намекунд.	Кӯшиши иҷрои баъзе амалиётҳое, ки бо гузоштани сана минбаъд ва эътимод пайдо кард, маълумоту додаҳо қабул нашудаанд, паём оид ба иштибоҳот тавлид мегардад. Истифодабарии тести мазкур нисбат ба равандҳои зерин: феҳрести шартномаҳо, фаъолнокии шартномаҳо, феҳрести додани коғазҳои қиматбаҳо, таҷдиди индексҳо, пардохти коғазҳои қимат, сабти пардохтӣ, илова кардани шартномаҳо.
	Санаи тавлиди коғазҳои қиматбаҳо бояд қабл аз санаи пардохтӣ бошад.	Талоши гузоштани санаи тавлиди баъди муҳлати пардохти қарзӣ ва санҷиши маълумоту додаҳое, ки қабул нашудаанд, паём оид ба иштибоҳот тавлид мегардад.
Совместимость дат (продолжение)	Ҳангоми бақайдгирии пардохти амартизатсионӣ, дар ҳолати воридкунии маблағ ва ё сана дар барномаи замимавӣ фарқ кунад, пас барномаи мазкур бояд ба корбар оид ба паём ва ҳолати бавуҷудомадаро пеш аз иҷрои тасдиқи амалиёт нишон диҳад.	Бақайдгирии пардохтҳо бо сана ва ё маблағҳо, санаи мувофиқшудаву ва айни муддаои дар барномаи замимавӣ ва санҷише, ки дар барномаи мазкур инъикос шудааст.
	Агар санаи барҳамдиҳӣ аз муҳлати пардохтӣ дар дархости тафовут дошта бошад, пас сатри “асоснок” ва «тасдиқи қарзгиранда» пур карда мешавад.	Гузоштани санаҳои мухталиф барои пардохт ва барҳамдиҳӣ, санҷиши оне, ки барномаи замимавӣ асос ва ё мувофиқаро талаб мекунад.
	Пардохтҳои банақшагирифташуда набояд давраҳои басташавиро дошта бошанд; масалан, санаи оғози пардохти дуюм аз муҳлати ба охир расидани пардохти аввал мумкин нест.	Талоши гузоштани санаи дуюми пардохти барвақтӣ нисбат ба санаи аввал ва санҷиши оне, ки маълумоту додаҳо, дар ҳолат оид ба иштибоҳот паём диҳанд.
Безопасность ввода данных и операций	Барномаи замимавӣ набояд ба шахсони бегона иҷозати ворид кардани маълумоту додаҳоро диҳад ва иҷозат набояд диҳад, ки баъзе аз амалиётҳоро иҷро кунанд.	Проверка наличия токена и других требований для определенных профилей пользователей Попытка ввести данные и выполнить некоторые операции без надлежащего профиля и проверки, что запрещено Применение этого теста к следующим процессам: регистрация контрактов, активация контрактов, реестр выпуска ценных бумаг, изменение индекса, погашение ценных бумаг, запись платежей и т. д.
	Барномаи замимавӣ бояд китоби дастрасӣ ба қайдҳои дастии воридкуниро дошта бошад.	Проверка журналов ограниченного доступа и обеспечение того, что журналы не могут быть просмотрены или изменены лицами, не имеющими разрешения на это
	Барномаи замимавӣ набояд ба тағир додани арзиши шартномаи фаъол иҷозат диҳад.	Талоши тағирдиҳии арзёбии шартномаҳои фаъол ва санҷише, ки мамнуъ аст.
	Барномаи замимавӣ бояд тағйироти маълумоту додаҳоро ва нобуд кардани шартномаҳоро бо мақоми "қатъшуда" ё "басташуда" пешгирӣ кунад.	Талоши тағирдиҳӣ ва нобудкунии баъзе аз шартномаҳои интихобшудаи шартномаҳо бо мақоми “бекоркунӣ” ва ё “ба тавсибрасӣ”, санҷид, ки барои ин ҳолат иҷозат нест.

	Барномаи замимавӣ набояд иҷозати нобуд кардани шартномаҳои фаъолро дошта бошад, ҳарчанде ки дар марҳилаи гуфтушунидҳо қарор дошта бошад.	Талоши шартномаҳои фаъолро бекор кардан, аз рӯи оне, ки гуфтушундиҳо идома доранд ва санҷиши оне, ки ин мамнуъ аст.
	Барномаи замимавӣ набояд, ки ба тавлиди нодурурсти қоғази қиматбаҳо роҳ диҳад, агар амалиётҳои марбут ба қоғазҳои қиматбаҳо набошанд,	Талоши нобуд кардани тавлиди қоғазҳои гаронқиммате, ки ба амалиёт иртиботе надорад ва санҷиши оне, ки ин ҳолат мамнуъ аст.
Безопасность ввода данных и операций (прод.)	Барномаи замимавӣ бояд авторизатсияро ду маротиба такроран дар амалиётҳои қатъӣ талаб кунад.	Санҷиши он талаботи амалиёти фавқуллодаи авторизатсионии дубораро дорад. Корбари намудани тести мазкур нисбат ба равандҳои зерин: фаъолсозии шартнома, барориши коғазҳои қиматнок, пардохтҳои амортизатсионӣ, пардохтҳои коғазҳои қиматнок, бозгашти маблағ, тағирёбии арзиши шартнома, пардохтҳои купон, пардохти фоизҳо, меъёрҳои фоизӣ, тағирот ва ғайра.
	Барномаи замимавӣ бояд воридоти маълумоту додаҳоро аз сарчашмаҳои эътирофшуда қабул намояд.	Санҷиши оне, ки маълумоту додаҳои муҳим ду маротиба ворид карда мешаванд ва паём оид ба иштибоҳот тавлид мешавад, ҳангоме, ки миёни сабтҳо тавофут бошанд.
	Барномаи замимавӣ имконияти коҳиш додани мазмуни шартномаҳоро дорад, агар он аз хати маҳфуми “бақия аз пардохт”- ро нагузашта бошад.	Санҷиши коҳиш ёфтани арзиши зиёди оиннома нисбат ба маблағи мутавозини пардохтҳои зарурӣ ва санҷиши маълумоту додаҳо қабул нашудаанд ва ин ҳангом паём оид ба иштибоҳот тавлид мешавад.
	Барномаи замимавӣ бояд ҳама гуна муомилотро танҳо як маротиба сабт намояд.	Иҷроиши баъзе аз муомилоти мутобиқ (мисол, пардохти амортазитсионӣ) ва санҷиши оне, ки то муомилот коркард нашавад ва дар пойгоҳи маълумоту додаҳо такрор нашавад.
	Дар ҳолати бақайдгирии пардохт, агар иҷозати корбар бозпас фиристода шавад, бояд барномаи мазкур оид ба ин маъулмот ҳамон вақте хабар расонад, ки корбар он вақт кӯшиши ворид кардани пардохтро дошта бошад, ки боназардошти ин гуна амалиётҳо кушодани дафтарҳои бақайдгирӣ ҳамчун кӯшиши нобарорӣ нисбат ба маълумоту додаҳо мебошад, ки корбар тасмими онҳоро ба барнома ворид карданро дорад.	Талоши бақайдгирии пардохтӣ бо иҷозати бозхостани иҷозат ва санҷиши оне, ки маълумоту додаҳо қабул нашудаанд ва талошҳо ба қайд гирифта нашудаанд.
Совместимость ценностей	Дар ҳолати интиқоли автоматии ҳуҷҷатҳо (файлҳо) байни барномаҳои НИИКД бояд маълумоту додаҳои ибтидоӣ аз барномаҳои замимавии дигар то муҳлати тасдиқшудаи ДИҚ ҳифзу нигаҳдошт шаванд.	Санҷиши маълумоту додаҳои ҳифзшудаи аз дигар барномаҳои замимавӣ интиқолшуда, ки то эътимод пайдо шаванд, ки маълумоту додаҳо мавриди калидбандӣ қарор доранд ва аз хатари вайроншавӣ, нобудшавӣ дур буда, ҳифзу бойгонӣ шудаанд.
	Дархост набояд, ки имконияти тағири маблағҳои фоизиеро дошта бошад, ки аллакай саҳми он пардохта шуда ва ҳар як фоизи болоӣ гузошташуда, такроран тасдиқшавиро барои анҷомёбӣ талаб мекунад.	Талоши тағир додани миқдори фоизҳои саҳми пардохтӣ в а санҷиши оне, ки маълумоту додаҳо қабул нашудаанд; ҳамчунин санҷиши оне, ки барномаи замимавӣ оё тасдиқи такрориро барои тағири миқдори фоизҳо талаб мекунад.
	Арзиши марҳилаи маблағгузоронӣ бояд аз арзиши шартнома арзонтар бошад.	Талоши гузоштани маблағи марҳилавӣ, ки оё аз ҳаҷми миқдори пешбинишуда арзиши шартнома зиёд аст ва санҷиши оне, ки маълумоту додаҳо қабул нашуданд ва паём оид ба иштибоҳот тавлид мешавад.
	Арзиши харид бояд аз тавлиди коғази қиматбаҳо арзонтар бошад.	Талоши дар амалия пардохти коғазҳои қиматбаҳо бо мазмуни оне, ки тавлидоти он маҳфуми бехатарии бароришро мефаҳмонад ва санҷиши маълумоту додаҳои он қабул нашудаанд ва мегардад.
	Барномаи замимавӣ тартиботи огоҳикунониро оид ба пардохт накардани ними маблағ ва пардохт кардани маблағи изофаро пеш аз коркард нишон медиҳад.	Тақлид оид ба пардохт нашудан ва ё изофа супоридан ва санҷиш оид ба огоҳкунӣ.
Ҳуҷҷатҳои ибтидоӣ	Бояд аломати ҳуҷҷатҳои аслӣ барои воридкунии маълумоту додаҳо мавҷуд бошад, то кафолати аслии маълумоту додаҳои воридшударо кафолат диҳанд.	Интихоби воридотии маълумоту додаҳо ва санҷиши маҷмӯи мувофиқии ҳуввати ибтидоӣ (мисол, шартномаи қарзӣ, суроғаи электронӣ ва ғайраҳо.)

Идоракунии коркард		
Ҳадафи идоракунии коркард - таъмини оне, ки маълумоту додаҳо дар барномаи замимавӣ ба тарви даққиқ коркард шавад, ягон намуд маълумоту додаҳои дигар изофа карда нашаванд, нобуд карда нашаванд ва дар ҷараёни коркард тағир дода нашаванд.		
ТАЛАБОТ/ ИҶРОИШИ ВАЗИФАВӢ	**ИДОРАКУНИИ УМУМӢ**	**ТАРТИБОТИ ТАВСИЯШАВАНДА ОИД БА ТЕСТГУЗАРОНӢ**
Нишондиҳандаи вазъи дурусти	Дархост бояд мақоми шартномаро баъди пардохти пурраи маблағ тағир медиҳад.	Тақлиди содирот оид ба пардохтҳо ва санҷиши оне, ки оё мақоми шартнома бо ишорашавии "пардохтшуда" бо "пардохти пурра" иваз шудааст.
	Дархост бояд дар ҳолати тасдиқи тавлиди қоғази қиматбаҳо мақоми онро тағир медиҳад.	Имитация подтверждения выпуска ценных бумаг и проверка того, меняется ли статус безопасности с «неактивного» на «активный». Т Тақлиди тасдиқи барориши коғазҳои қиматнок ва санҷиши оне, ки мақоми бехатарӣ бо "фаъолӣ" ва ё "фаъол набудан" иваз шудааст.
	Барномаи замимавӣ оид ба мақоми шартномавӣ ва ё баъди таъмин пардохти пурраи маблағ	Қолабсозии пардохти ниҳоӣ ва санҷиши тағирёбии шартнома ва ё бехатарии он.
	Дар дархост бояд ҳади аққали марҳилаҳои зерин пешбинӣ шавад: • Пардохт: пардохтҳо дар муҳлати аввал ба амал баровардa мешаванд. • Пардохти пурра: Дар ин муҳлат пардохтҳо иҷозат дода намешаванд. • натиҷагирӣ: дар ин муҳлат пардохтҳо ягон намуди амалиётҳои моливявиро надоранд ва ба тағироти маълумоту додаҳо дастрасӣ надоранд.	Таҳияи шартнома, талоши пардохтӣ дар ҳар як муҳлат мебошад, ки санҷиши оне, ки маълумоту додаҳо қабул наушдаанд ва паём оид ба иштибоҳот тавлид мегардад.
Нишондиҳандаи вазъи дуруст (идома)	Барномаи замимавӣ бояд қоидаҳоеро дар бар гирад, ки то имкони мувофиқии мақоми шартномаро муайян кунад (фаъол ва ё фаъол набудан) бо муҳлатҳои (пардохт, пардохти пурра, амортизатсия, пардохт ва қарздиҳӣ, натиҷагир), то, ки пешгирии ихтилофи иттиллоот набошад; мисол, шартнома бо мақоми фаъол надоштан наметаовнад, ки дар марҳилаи пардохтшуда ва қарздода ҷойгир шавад.	Қолабсозии баъзе аз тағиротҳои шартномавӣ, марҳилаҳои шартномавӣ ва санҷиши мувофиқ омадани онҳо.
	Барномаи замимавӣ бояд барномаи таҷдидсозиро дошта бошад; марҳилаи шартномавӣ, мисол ватке тавозуне, ки мрабут ба пардохт аст, ба сифр баробар аст, барнома бояд марҳилаи пардохтиро тағир диҳад.	Қолабсозии шароитҳои зарурӣ барои тағиротҳои шартномавӣ ва санҷиши тағир ёфтани онҳо.
Ҳисоби дурусту саҳҳеҳ	Барномаи замимавӣ бояд ҳисоботро дурурст иҷро намояд.	Санҷиши ҳисоббаробаркуниро бо роҳи иҷрои дубораи тести ҳисоббароии мазкур нисбати иттиллооти навбатӣ: муҳлати пардохти қарз, реҷаи пардохтӣ (сана ва мазмун) ҳаҷми комиссия, андозаи комиссия, ҷараёни пардохт барои коғазҳои қиматнок, арзиши таъминоти пардохтӣ ва ғайра).
Ҳисоби дурусту саҳҳеҳ (идома)	Баъди якчанд тағиротҳо ворид кардани барномаи замимавӣ бояд маълумоту додаҳоро таҷдид намояд.	Илова кродани баъзе тағирот дар ворид кардани маълумоту додаҳо ва санҷиши навсозии он; мисол: • Қолабсозии пардохт ва санҷиши оне, ки оё тавозуни пардохтнашуда ва ҷараёни амортизатсия таҷдиди назар шудааст. • Тағир додани баъзе нишондиҳандаҳо (индексҳо) ва санҷиши арзиши қарз таҷдиди назар шудааст
	Барномаи замимавӣ бояд дар тарҳрезии хеш ҳадди аққали усулҳои пардохтии ҳисобкунии саҳмиро дошта бошад: тақсими баробарии меъёрҳо, фоизи содда, муҳлатгирӣ, замимаҳои нархгузорӣ ва амортизатсияи доимӣ, сабади аъсори (IBRD) ва асори UAC (IDB).	Санҷиши усулҳои истифодашудаи системаи усулҳо ва пардохти саҳмҳо; саҳеҳият ва дурустии усулҳоро бо истифодаи аз маълумоту додаҳои намунавӣ дубора санҷидан мумкин аст.

	Ҳар маротибае, ки тағир дар сатри «Арзёбии шартнома» барномаи замимавӣ бояд ба таври автоматикӣ мазмунан стари «Бақияи шартнома барои пардохт»-ро мешуморад.	Тағир додани сатри "Арзиши шартнома" ва санҷиши саҳеҳияти навсозию таҷиди назар шудани сатри "Бақияи тавозуни шартнома барои пардохт"
Правильный расчет (прод.)	Барномаи замимавӣ бояд санаи пардохтиро ба таври автоматики тариқи имкониятҳои мавҷуда тавлид кунад: • Санаи ибтидоӣ, ки теъдоди пардохтҳоро дарҷ мекунад • Санаи ибтидоӣ, санаи ниҳоӣ ва нобдукунандаи кулли пардохтҳо аз санаи ибтидоӣ, санаи ниҳоӣ ва дарҷи саҳмҳои пардохтшуда • Санаи ибтидоӣ ва теъдоди марҳилаҳо • Марҳилаҳо.	Гузоштани маълумоту додаҳо барои ҳар як усули имконпазир ва санҷиши саҳеҳияту дуруст будани санаи пардохтӣ.
	Агар санаи пардохтӣ ба рӯзи корӣ мутобиқ ояд, барномаи замимавӣ бояд ду роҳу равишро нишон диҳад: гузаронидани сана ба рӯзи навбатӣ ва ё як рӯзи пештар, ки бояд рӯзҳои корӣ бошанд.	Батартибдарории муҳлати сана бо санаи рӯзи ғайрикорӣ ва санҷише, ки оё барнома пешниҳод кардани санаро ба рӯзи кории қаблӣ ё рӯзи дигари корӣ иваз мекунад.
	Система бояд ба таври автоматикӣ арзёбии коғазҳои қиматбаҳоро ба таври номиналӣ бо тағирёбии мутобиқии индексаторӣ ҳисоб кунад.	Ивази индексатори қоғазҳои қиматнок ва санҷиши таҷдисозии арзиши номиналии мувофиқшуда
	Дар ҳолати пардохти маблағи дар барномаи ҳисобшудаи зерин, дар ҳолати воридкунии пардохтӣ бояд паём инъикос ёбад; паёмро мебоист то муҳлати пардохтии саҳмии навбатӣ такроран ба амлан баровард.	Имитация платежа ниже суммы, рассчитанной приложением, и проверка сообщения, а также повторения этого сообщения до даты следующего платежа. Тақлиди пардохти ними маблағ, ки тавассути барномаи замимавӣ ҳисоб шудаастӯзи навбатии пардохтӣ
Ҳисоби дурусту саҳҳеҳ (идома)	Дар пойгоҳи маълумоту додаҳо бояд система тафовути қоғазҳои қиматбаҳоро бо тақлиди барориши онҳо фарқ карда тавонад.	Проверка в базе данных, дифференцируются ли моделируемые ценные бумаги и не учитываются ли они при расчетах объема долга и срока погашения. Санҷиши пойгоҳи маълумоту додаҳо оё қолабсозии коғазҳои қиматнокро фарқ карда метавонад ва ё онҳо дар ҳисоби ҳаҷми қарз ва муҳлати пардохти қарз ба назр гирифта мешаванд.
	Вақте корбар қоғази қиматбаҳоро нобуд мекунад, барномаи замимавӣ бояд маҳфумҳои мутобиқшударо дар пойгоҳи маълумоту додаҳо нобуд кунад.	Нобуд кардани қоғазҳои қиматбаҳо ва санҷиши оне, ки мазмуни бартарафсозии он пойгоҳи маълумоту додаҳо гирифта шудааст.
	Қоғазҳои қиматбаҳои мақоми «нобудшуда» (анилуриован) на бояд, ки дар ҳисобкунии қарздории қоғазҳои қиматбаҳо ба назар гирифта шаванд (масалан, IRR, муҳлати пардохтӣ ва ғайраҳо.), яъне, псоле нобудкунии онҳо маҳфумҳои мутобиқшуда бояд ба таври доимӣ аз пойгоҳи маъулмоту додаҳо бардошта шаванд.	Тағир додани мақоми коғазҳои қиматнок ба "бекоршавӣ" ва санҷиши оне, ки арзиши он дар ҳисобҳо ба назар гирифта намешавад (захира, муҳлати пардохт ва ғайра).
Надлежащий контроль ошибок обработки	Барномаи замимавӣ бояд ба таври гуногун муҳлатҳои пардохтиро бо пардохтҳои таъхиршуда баррасӣ кунанд.	Проверка правильности расчета приложением всех начислений по просроченным платежам Санҷиши дурустии ҳисоб бо истифодаи тамоми пардохтҳо барои сари вақт пардохт накардани онҳо
	На бояд, ки коркарди иштибоҳотро боназардошти муҳлати муқарраршуда (рӯз/ҳафта) бе таваҷҷуҳи хоса ва бидуни диққати том гузорем.	Тафтиши маҷмӯгуна меъёрҳои вобаста ба миқдори рӯзҳо барои ислоҳи хатогиҳои системавӣ корбарӣ шудаанд, санҷиши паёмҳо дар бораи иштибоҳот, муҳокима бо мудирияти система / меъёрҳои идоракнуии қарзҳо, ки барои чорандешии ҳалли мушиклот раовна шудаанд.
	Дар ҳолати коркарди иштибоҳот барномаи замимавӣ набояд, ки коркардро бекор сохта,	Тақлиди ҷараёни иштибоҳот ва санҷиши оне, ки барномаи замимавӣ оё дар пойгоҳи маълумоту

	дар пойгоҳи маълумоту додаҳо сана, вақт ва сабаби техникии мушкилотро нигаҳдошт намояд.	додаҳо вақт ва сабабҳои мушиклоти техникиро нигашдошт мекунад.
Правильная запись	Барномаи замимавӣ бояд имконият диҳад, ки идоракунии қарзиро бояд ба таври дақиқи ҷараёни пулӣ ба қайд гиранд (дар иртибот бо асъори миллӣ ва хориҷӣ, бо дарназардошти амалиётҳои вобаста ба фаъолияти савдо ва кафолати қарзгирӣ) бо ҳамаи паҳлуҳои муомилотӣ	Иҷроиши муомилот ва санҷиши дақиқан саҳеҳу дуруст будани сабтҳои он.
	Барномаи замимавӣ бояд таърихи муомилотие, ки дар ҷараёни муҳлати муайяни ба эътибор донистани шартномаро дорад ва бояд оид ба иттиллооти муфассали қарзгиранда, арзиши мушаххаси шартнома ва санаи анҷомёбии лоиҳа маълумот дода тавонад, ҳамчунин дар сатри пардохти маблағҳо санаҳоро маҳдуд созад.	Санҷиши оне, ки оё таърихи муомилотие, ки марбут ба қоғазҳои қимматбаҳо, шартномаҳои муомилотӣ ва дафтари уҳдадориҳои қарзӣ мебошанд, бо ҳам мувофиқат мекунанд.
Реҷаи дурусти вазифаҳо	Барномаи замимавӣ бояд ба реҷаи автоматикии вазифаҳоро, ки ДИҚ барои таҷдиди индексҳо, ҳаҷми қарзҳо тасдиқ намудааст, тадриҷан ба кор андозад.	Санҷиши корандозии ҷараёни автоматикӣ ва саҳеҳияти ҷарёни кории он.
	Барои намудҳои қоғаҳои қимматбаҳо, амортизатсияе, ки мунтазаман бо ҳисоби фоизҳо таҳвил мешаванд (мисол, нарх), система бояд меъёри фоизӣ ва амортизатсиониро дар як реҷаи пардохтҳо кафолат диҳад.	Таҳияи қоғази қиматнок бо як амортизатсияи якхелаи рӯа санҷиши оне, ки реҷаи чкхела доштани пардохтҳо.
	Маврид ба қайд аст, ки дафтари қайдҳои назоратии НИИКД бояд корбарӣ шавад, то шартномаҳои қарзӣ ва қоғазҳои қиматбаҳоро, аз имзо/барориш то пардохтро ро мавриди мушоҳидагирӣ ва азназаргузаронӣ қарор дод.	Санҷиши назорати пайгирона барои муайян кардани шартномаҳо ва қоғазҳои қиматбаҳо, аз вақти батавсибрасӣ до таҳвилдиҳии пардохтӣ.

Назорати воридотӣ

Ҳадафи воистаҳои назоратӣ таъминоти натиҷаҳои яклухту мукаммал, саҳеҳу дуруст ва тақсими саривақтии натиҷаҳои бадастомадаву таҳвилшуда.

ТАЛАБОТ/ ИҶРОИШИ ВАЗИФАВӢ	ИДОРАКУНИИ УМУМӢ	ТАРТИБОТИ ТАВСИЯШАВАНДА ОИД БА ТЕСТГУЗАРОНӢ
Контроль над информацией пользователей	Барномаи замимавӣ бояд дафтари ҳисоботӣ барои бақайдгирии номҳои корбарон, дархосткнунадҳои ҳисоботҳоро дошта бошад, ки дар он ҳамчунин сана ва вақти пурсидани дархострo дарҷ кунад.	Дархости ҳисоботӣ ва санҷиш, оё дар барномаи замимавӣ сабт мегардад.
	Барномаи замимавӣ бояд иҷзоати махсусро барои сарбории ҳисоботи муайян (хусусан барои оне, ки бояд махфияти итиллотро риояо кунанд) дода тавонад.	Талоши таҳияи ҳисоботҳо
Своевременная и достоверная отчетность	Барномаи замимавӣ бояд ҳисоботи пешакӣ муайяншударо омода созад (таснифот, вомбаргҳо, қоғазҳои кимматнок, марҳилаи маблағгузаронӣ, масалан, муҳлати пардохтӣ, мақом, сарчашмаҳои молиявӣ, намуди маблағгузарони, қарз, намуди воистаҳо ва олотҳо, шартҳо, суратҳисобҳои пардохтнашуда ва ғайраҳо.)	Талоши таҳияи зиёда ҳисоботҳо
	Барномаи замимавӣ бояд ба таври дуруст ташаккул додани ҳисоботҳоро ба роҳ монда,	Санҷиши оне, ки таҳияи ҳисоботҳо бо шартҳои истифодабарӣ мутобиқат мекунад. Санҷиши оне, ки оё дар ҳисоботҳо рақамгузории саҳифаҳо ва

	мукаммалӣ ва яклухтии иттиллоотиро таъмин менамояд.	натиҷагириҳо оварда шудаанд. Истифодабарии тести мазкур нисбати ҳисоботҳои навбатӣ: Ҳисобот оид ба тавлидот (барои шартномаҳо ва қарзҳои секуризатсияшуда), Ҳисобот оид ба пардохт нашудани бақияи қарзӣ, Ҳисобот оид ба қабул ва ғайраҳо.
Ҳисоботи саривақтӣ ва эътимодбахш (идома.)	Барномаи замимавӣ бояд имконияти омодасозии ҳисоботро, ҳамчун муҳимияти глобалӣ (кулли қарзҳои қоғазҳои қимматнокро), ончунон дақиқан баён шуда бошад, масалан, ба ин амсол: • Тибқи мақоми қоғазҳои қиматнок (барориш ва ё тавлиди он, аз эътибор сокит шуданион, пардохтҳо ва ғайраҳо) • Барои воқеаҳое, ки дар доираи муайян қарор доранд (хориҷшуда, пардохтшуда ва ғайраҳо) • Барои кӯтоҳмуддатӣ ва дарозмуддатии захираҳои анборӣ. • Тибқи мавқеи ҳуҷҷатнигорӣ • Аз рӯи аломатҳои бехатарӣ • Аз рӯи мухлатҳои пардохтӣ	Талоши таҳикунии ҳисобот, глобалӣ ва даққиқӣ, истифодаи он ба ҳайси меъёрҳои навбатии зерин; • Мақоми қоғазҳои қиматбаҳо (барориш, тавлидот, бекоршуда ва пардохтшудаву ҳоказоҳо) • Воқеаҳо дар доираи муайяни санадор (хориышуда ва пардохтшуда, ғайраву ҳоказоҳо) • Захираҳои дарозмуддат ва кӯтоҳмуддат • Мавқеи партфелӣ • Намудҳои бехатарӣ • Мӯҳлати пардохтӣ
	Дар ҳисоботҳо бояд маълумотҳои дақиқ, саҳеҳу мукаммал оварда шавад.	Таҳияи ҳисоботҳо ва такроран иҷроиши ҳисобкуниҳо Корбарии тести мазкур дар ҳисоботҳои навбатӣ: тавлидот (барои шартномаҳои қарзӣ ва қарзҳои секуризатсияшуда), ҳисобот оид ба пардохти тавозун, ҳисобот оид ба қабул ва ҳоказоҳо.
	Дар ҳисобот бояд иттиллооти дақиқ оварда шавад, ки он бояд дар экрани барномаҳои замимавӣ низ мувофиқат кунад.	Қиёси ҳисоботҳо дар асоси мувофиқ будани иттиллоот, ки тавассути экранҳои барномаҳои замимавӣ пешниҳод мешаванд. Истифодабарии тести мазкур нисбати ҳисоботи навбатӣ: Ҳисобот оид ба таҳвилот (барои шартномаҳои қарзӣ ва қарзҳои секуризатсияшуда), ҳисобот оид ба пардохт наушдани тавозун, ҳисобот оид ба қабул ва ҳоказоҳо.
	Мазмуни ҳисобот оид ба тавлидот, ки ҳисобот оид ба пардохт нашудани тавозун ва ҳисобот оид ба захираҳо оварда шудаст, бояд мувофиқат кунад.	Қиёси ин ҳисоботҳо дар асоси мувофиқакунӣ
Своевременная и достоверная отчетность (прод.)	Система бояд имконияти омодасозии ҳисоботҳоро оид ба маблағи умумии қарзҳо бодарназардошти манфиатҳои инфиродӣ ва маҷмӯӣ, бо пешбиниҳои хидматгузориҳои қарзӣ тибқи мавҷудияти вомбаргҳои оянда ва қоғазҳои қиматнок дошта бошад.	Талоши таҳиякунии ин гуна ҳисобот Санҷиши оне, ки ҳисоботҳо дар худ интизориҳои чашмдошти амалиётҳои қарзиро доранд.
	Барномаи замимавӣ бояд ба таври автоматикӣ ҳисоботҳои ҳамарӯзаи моливиро тибқи шартномаҳои фаъол ташаккул диҳад; он бояд бо усули дастӣ ҳисоботҳоро барои шартномаҳои даққиқ омода созад.	Санҷиши автоматикии таҳияи ҳисоботҳо барои ҳамаи шартномаҳои фаъол ва кӯшиши таҳияи ҳисоботҳои дастӣ барои шартномаҳои мушаххас.
Таҳвили дурусту саҳеҳи маълумоту додаҳо	Таҳвили маълумоту додаҳо байни барномаҳои замимавӣ, марҳилаҳои коркардӣ ва ё ҳарду марҳилаҳо бояд даққиқ ва мукаммал бошад.	Қолабсозии таҳвилоти маълумоту додаҳо байни барномаи замимавӣ ва санҷиши дақиқӣ ва мукамалии маълумоту додаҳо
Паёмҳои беруншудаи муфидбахш	Вақте корбар ба барномаи замимавӣ муроҷиат мекунад, бояд ки дар иттиллооти зерин намоён шавад: • Шартномаҳо бо марҳилаи пардохтшавӣ дар идомаи наздикшавии 5 рӯз. • Шартнома бо пардохти мухлатгирифтаю тамидидшуда. • Шартномаи мухлатгирифта ва қисман пардохтшуда • Шартнома бо муҳлати қарзии тамдидшудаи пардохтӣ • Шартномаи бо муҳлати то 5 рӯзи пардохтӣ	Дастрасӣ ба барномаҳои замимавӣ ва санҷишие, ки оё ҳамаи паёмҳоро инъикос мекунад.

	(барномаи замимавӣ бояд ҳамарӯза паём ирсол кунад, то он даме, ки пардохт карда шавад, маблағе, ки пардохтӣ аст, рад ва тағир дода намешавад)	
Полезные выходные сообщения (прод.)	Дар барномаи замимавӣ бояд мақоми ҳисобикунӣ ишора шавад, «ҳисоби ҷорӣ» ва ё «ҳисоб пардохта шуд».	Дархости ҳисобӣ ва санҷише, ки оё ба мақоми амалиётии барномаи замимавӣ ишора мекунад.
	Дар ниҳояти таҳияи ҳисобот барномаи замимавӣ бояд паёмеро оид ба анҷомёбӣ ва таҳвили ҳисобот нишон диҳад ва ё ҳисоботи дархостшударо инъикос кунад.	Дархости ҳисобот, санҷиши оне, ки барномаи замимавӣ паёмҳои "амалиёт анҷом ёфт" ва "дархости ҳисобот"- ро нишон медиҳад.
	Дар барномаи замимавӣ бояд ишора равад, ки ҳисобот дар ҳолати «дар ҷараён» ва ё «анҷомёбӣ» қарор дорад.	Ташакулёбии ҳисобот ва санчише, ки дар барномаи замимавӣ омдааст, ба мақоми амалиёятҳо ишора мекунад.
	Дар ҳолати миқдори фоизҳо барномаи замимавӣ бояд паёми огоҳкунониро инъикос намояд.	Тағири миқдори фоизҳо ва санҷиши паёмҳои огоҳкунанда
	Пеш аз коркарди бартарафсозӣ ва пардохти қоғазҳои қиматбаҳо барномаи замимавӣ бояд дар экран маълумоти нобудшавӣ ва ё пардохтиро нишон диҳад, то корбар тавонад, ки амалиётро тадсиқ намояд.	Талоши харид ва нобудкунии қоғази қиматбаҳо ва санҷиши оне, ки барномаи замимавӣ паёмро оид ба "тасдиқи амалиёт" барои корбар нишон медиҳад.

РАСМИ 1: АУДИТИ ҚАРЗИ ДАВЛАТӢ ТИБҚИ МОА- (Мақомоти олии аудит):

ДАР МИСОЛИ БРАЗИЛИЯ

Аудите, ки аз ҷониби Палатаи ҳисоби Бразилия нисбати НИзоми интегратсияшудаи қарзӣ (НИҚ) ҳукумати федералии Бразилия дар соли 2014.

Бо назардошти он, ки НИҚ барои тестгузоронии дохилии қарзи секретризатсияшуда, гуруҳи аудиторон тасмим гирифтанд, ки танҳо ба равандҳои санҷиши идоракунии тестгузоронии марбут ба идоракнуии қарзи берунӣ (секретаризатсияшуда ва шартномавӣ) тамаркуз кунанд. Мушоҳидаҳо ва хулосабандии аудиторӣ чунин буданд:

Дурнамои ТИ – системаҳо ва идоракунии умумӣ

Тибқи дастурамали оид ба истифодабарӣ, баъди роҳандозии кулли НИҚ вазифаҳои зайлро тавсия медиҳад;

А) ҳисобҳои гуногун, ба монанди таҷдиди арзиши номеналӣ, нархи воҳидӣ, захираҳо (ҳам қарзҳои шартномавӣ ва қарзҳои таъминотиву гаравӣ), банақшагирии молиявии шартномаҳо, ҳамчунин нархҳо ва муҳлати шартнома ва вомбаргҳо;

Б) ҷустуҷӯҳои гуногуншакл ва ҳисоботҳо тибқи бақайдгири маълумоту додаҳо, ҳамчунин тибқи натиҷаҳои ҳисобикуниҳо;

В) амалиётҳои молиявӣ, ба монанди таҳвили вомбаргҳо, пардохти шартномавӣ, пардохтҳо ва таҳивлоӣ миёни ҳоказоҳо; ва

Г) феҳрести иттилоотие, ки дар он ҳамаи меъёрҳои истифодабарӣ дар сатҳи модулҳои тиҷоратӣ мебошад. Он чизе, ки марбут ба ТИ –системаҳо ва идоракунии умумӣ, мушоҳидагирии асосӣ ва натиҷагирии аудитӣ мебошад, ки дар зер оврада шудааст:

- мавҷуд набудани барномаҳои омӯзишие, ки аз ҳама бештар тариқи низоми идоракунии қарзи давлатӣ Seorfi ва SID (НИҚ) истифода бурда шавад.

- Мавҷуд набудани таъризи санаи пешбинишуда барои комилан татбиқи НИҚ, аз ҷумла қарзи дохилии секуритизатсияшуда.

- Баъзе амалиётҳои муҳим, аз қабили фаъолсозии шартнома, пардохтҳо, бозгардонии пардохтҳо, тағири меъёри фоизҳо ё тағири арзиши шартнома, танҳо аз ҷониби як шахс иҷро меградад. Зарурат ба мувофиқасозии авторизатсияи дубора нест. Амнияти амалиёт танҳо аз риояи саҳифаҳои профилҳо вобаста аст, ки масъалаи тақсимоти вазифаҳоро ба вуҷуд меорад.

- Боз як мушкилоти тақсими уҳдадориҳо – норасидани кормнадон барои таҳияи НИҚ; кормандони МОА рушд меёбанд ва мақомоти мазкурро рушд медиҳанд, ҳамзамон вазифаҳои одии дафтардориро низ иҷро менамоянд.

- Арзёбии амалиётҳои осебпазирӣ барои ТИ – ҷараёнҳо омода аст, аммо арзёбии коҳишдиҳии ин гуна хатарҳо ҳоло гузаронида нашудааст.

Бехатарӣ ва назорати экологӣ

Он меъёрҳое, ки ба назорати бехатарӣ ва экологӣ марбут аст, мушоҳидаҳои асосӣ ва натиҷагирии навбатии аудитӣ инҳо мебошанд:

- ДИҚ менеҷер оид ба амнияти иттиллотӣ ва комуникатсияро таъин менамояд, Кумитаи бехатарии иттиллоотӣ, ки барои таъиноти менеҷер ҷавобгӯ буд, кор ба тарви самаранок анҷом наёфт.

- Мавҷуд набудани Банақшагирии бетанаффуси тиҷоратӣ (ББТ) ва ҷараёни корӣ оид ба идоракунии қарзҳои давлатӣ, ки барои омодасозии Банақшагирии бетанаффуси тиҷоратӣ (ББТ) баррасӣ мешаванд.

- Гуруҳи аудиторӣ маҷмӯи се гуруҳи корбарони умумии фаъолро мавриди таҳлил қарор дод, ки монеаҳои муносиби ТИ- тарҷибаро дар асоси банди 11.2.1 ISO / IEC 27002: 2005, ки оид ба истифодабарии корбар мебошад, ин гуна раившро беҳамто ва баробар дониста, ки барои таъмини система ҳисоботдиҳии ҳар як корбар дар ситема тавсия дода шудааст.

- Ҳарчанд, ки дастрасӣ ба НИҚ бояд танҳо тавассути сертификати (мадрак) рақамӣ А3 амалӣ гардад, аммо дастрасӣ ба рақами мушаххаси миллӣ ва калидвожа (парол) бояд

истисно бошад, таҳлили пойгоҳи маълумоту додаҳои корбарии НИҚ нишон медиҳад, ки бе истисно, муҳлати истифодабарии он бемаҳдуд аст.

- Таҳлили пойгоҳи маълумоту додаҳои НИҚ-и корбар ба вайроншавию садама дар ҷараёни санҷиши дастрасии корбарро нишон медиҳад.

- Гуруҳи аудитӣ ҳамчунин камбудиҳоро дар нақшаи хидматрасонии ҳамарӯзаи автоматикии пойгоҳи маълумоту додаҳои корбарии НИҚ –ро ошкор кард.

- НИҚ бисёре аз муомилоти хешро дар дафтари назорати транзаксияҳо ба қайд нагирифтааст, дар навбати худ, дар натиҷа ДИҚ дафтарҳои аудитиеро, ки дар система эҷод шуда буд, мавриди назорат ва тафтиши доимӣ қарор надода, ҳамчунин муомилоти дар ДИҚ мушоҳидагирӣ ва пайгирӣ накардааст.

- НИҚ ваколат ва вазифаҳои аудитиро надорад, ки мунтазаман тавлид кунад, ҳифз намояд ва дафари системавиро таҳлил кунад.

- Гуруҳи аудиторон мавҷуд набудани нақшаи тестгузаронӣ ва дар иртибот бо он натиҷаҳои системавиро мушоҳида кардаанд, ки аксаран аз ҷониби корбарони ДИҚ, Seorfi ва НИҚ истифода бурда мешаванд.

- Гуруҳи аудиторон оид ба шабакаҳои компютерие, ки дар он гуруҳҳои таъсиркунанда ба воқеаҳои номатлуб, ки барои баррасӣ ва мусоидат оид ба бехатарӣ масъуланд, тасдиқ нагирифтаанд, ки ҳамин гуна гуруҳ амал мекарда бошад.

- Гуруҳи аудиторӣ мушоҳида намуд, ки нақшаи бетанаффус хидматрасонии –ТИ мавҷудият надорад, ки ҳуҷҷати хидматрасонии бетанаффус ба тарви бояду шояд ва расман ҳуҷҷатнигорӣ шудааст, ки дар он ташаббусҳои оид ба таъмини бетанаффуси ҳама хидматрасониҳои ТИ оварда шуда, аз ҷониби ожонсиҳо ва ташкилот идора мешавад.

Назорати амалиётӣ ва ҳуҷҷатнигорӣ

Дар иртибот бо назорати амалитӣ ва ҳуҷҷатнигорӣ, мушоҳидаҳои асосӣ ва натиҷагирии аудит инҳо мебошанд:

- Интерфейс на он қадар ба талаботи мавҷуда муноисбати дурурст дорад, аз ин лиҳоз мебояд, ки корбарони НИҚ оид ба система донишҳои нав ва таҷрибаҳои нав бардошт кунанд.

- Дастурамал оид ба корбарони НИҚ вуҷуд надорад.

- Барои коркарди ҳисобкуниҳо суръат на онқадар баланд аст. Ин ҳолат дар як вақт барои ҳам ҳисобкунӣ ва ҳам ҳисобот монеа месозад. Зеро дар система дар як вақт зиёда корбарон фаъолият мебранд, ки сабаби заиф шудани кор гашта, сатҳи самаранокии системаро коҳиш медиҳад.

Гуруҳи аудиторон ба ДИҚ пешниҳод карданд, ки беҳтаршавиро арзёбӣ кунанд, то истеҳсоли системавӣ баланд бардоранд.

Идоракунии барномаҳои замимавӣ

Баъди оне, ки гурухи аудиторон воридкунии тестҳои назоратӣ, коркард ва хориҷкунии тестҳоро барои НИҚ оид ба қарзҳои берунии давлатӣ ба анҷом расонданд, натиҷаҳо ва мушоҳидаҳои ба ин гуна оварда шудаанд:

- Зиёда паёмҳо оид ба иштибоҳот дақиқ нестанд, дар аксари вақт барои корбар ноаён мемонанд.

- Тавассути тестҳои идоракунӣ ба барномаҳои замимавии воридшаванда, гурухи аудитӣ якчанд паёмҳоро оид ба иштибоҳотро мушоҳида кард, ки дар он сабаби иштибоҳот баён нашудаанд.

- Путем обработки контрольных тестов приложения во внешнем договорном долге группа аудиторов обнаружила разницу значений в финансовом отчете о движении денежных средств, ссылаясь на сторнирование, которое не было учтено в этом отчете.

- Ҳангоми коркарди тестҳои назоратӣ дар шартномаи қарзи берунӣ гурухи аудиторӣ фарқиятро дар нишондиҳандаҳои ҳисоботи молиявии гардиши маблағ, дар аксуламал, дарёфти тағйиротиеро мушоҳида кард, ки ҳисобот оварда нашуда буд, зеро дар ҳисобот ба қайд гирифта нашуда буд.

- Дар ҳолати тестгузаронии барномаи замимавӣ оид ба идораи воридкунии маълумоту додаҳо пай бурд, ки агар маълумоту додаҳо носаҳеҳу нодурурст ва бо хато ворид карда шаванд, пас барномаи мазкур баъзе аз ҳисоботҳоро оид ба қарзҳои шартномавӣ ташаккул намедиҳад, чуноне, ки интизор меравад, барнома иштибоҳотро ошкор намекунад.

- Баъзе аз ҳисоботҳо оид ба қарзҳои шартномавӣ на ҳамаи иттиллотро пурра нишон ва ё таҳвил мекунад.

Тавсияҳо

Бо дарназардошти натиҷаҳои аудит ва пешниҳоди мушоҳидаҳо гурухи аудиторон тавсия мекунанд, ки дар идомаи 90 рӯз Котиботи Миллии Хазинадорӣ нақшаи амалро таҳия кардааст, ки ҷадвали зеринро дар бар мегирад:

- Тасдиқи санаи пешбинишуда бо тамоми роҳанандозии НИҚ, ҳамчунин ба он қарзи дохилии секюритизатсияшуда ворид карда шудааст.

- Таъини менеҷер оид ба иттиллооти бехатар ва коомуникатсия, кумитаи амнияти иттиллоотӣ.

- Ташаккулёбии банақшагирии бетанаффуси тиҷоратӣ (ББТ)

- Ташаккулёбии банақшагирии бетанаффуси тиҷоратии (ББТ) хидматрасонии ТИ.

- Таъсиси гурурҳҳои таъсиррасон нисбати ҳолатҳои вайроншавии шабакаҳои компютерӣ.

- Арзёбӣ ва коҳишдиҳии амалиётҳои ТИ-хатарҳо.

- Санҷиши ҳамарӯзаи хидматрасонии автоматикии ҷории пойгоҳи маълумоту додаҳои

корбари НИҚ.

- Санҷиши ҷараёни тафтиши дастрасии корбари НИҚ.

- Санҷиши ҷараёни пешниҳоди дастрасии универсалии корбари НИҚ.

- Ба роҳ мондани тартибот барои санҷиши марҳилавии дафтарҳои назоратии рӯзмара, ки бо кӯмаки НИҚ таҳия гаштаанд.

- Таъмини дафтарҳои бақайдгирии барномаҳои замимавӣ оид ба НИҚ.

- Азнаҳаргузаронии паёмҳои оид ба иштибоҳоти НИҚ.

- Таҳияи дастурамали корбари НИҚ.

- Обзори тартиботи ҳисоботдиҳии НИҚ.

РАСМИ 2: АУДИТИ ҚАРЗИ ДАВЛАТӢ

ТИБҚИ МОА: ДАР МИСОЛИ МОЛДАВА

Арзёбии аризаҳои назоратӣ аз ҷониби Палатаи ҳисоби Ҷумҳурии Молдова

Барномаи Низоми идоракунии қарзӣ ва таҳлили молиявӣ дорои ҷузъвиёти интегралии кофӣ мебошад, ки ба таври автоматикӣ саҳеҳият ва дурурстии воридкунии маълумоту додаҳоро дар амал нишон медиҳанд.

Аммо баъзе аз ҷабҳаҳои мавҷуд ҳаст, ки изҳори нигаронӣ бояд кард ва ин ҳолатҳоро мебоист ба назар гирифт: операторон метавонанд, ки ба низоми таснифотӣ ва дигар ҷадвалҳои системаҳо маълумоту додаҳоро ворид кунанд, ки метавонанд ба дақиқӣ ва яклухтии маълумоту додаҳо таъсир расонад, то ҳангоми бақайдгирии маълумоту додаҳо такрор ва ё нобуд нашаванд.

Тавсияи № 15: ҳуқуқи операторонро ҳангоми воридкунӣ, тағирот ва ё нобудкунии маълумоту додаҳои Низоми идоракунии қарзӣ ва таҳлили молиявиро баррасӣ кард ва ё ин гуна амалиётҳоро ошкор кард, ки дар бақайдгирии маълумоту додаҳо ва барои воридоти такрорӣ, иштибоҳот ва ё нобудшавӣ ба НИҚТМ сабаб мешаванд.

Ба ғайр аз стандартҳои ҳисоботӣ, ки дар барномаҳои НИҚТМ ворид шудаанд, дар системаи Excel теъдоди зиёди ҳисоботҳои умумӣ таҳия гаштанд, ки ба дар аксари он масъалаҳои муҳим ва ҷабҳаҳои зарурӣ дарҷ гаштаанд. На ҳама намудҳои ҳисоботҳо мунтазаман истифода мешаванд. Аксари ҳисоботҳои зарурӣ дар заминаи Excel таҳия мегарданд. Аммо ҳисобҳои муайяншудае мавҷуд ҳаст, ки тариқи корҳои дастӣ дар асоси маълумоту додаҳои қабулшуда ва дигар ҳисоботҳо таҳия гаштаанд. Маълумоту додаҳои дар ин гуна ҳисоботҳои Excel метаонад, ки боиси нигаронӣ бошад. Таҳияи ҳисобот – тартиботи бисёр мушкил аст, ки ба он омили инсонӣ таъсири ҷиддӣ мерасонад. Аз ҳама бештар, ба ҳисоботу гузоришҳои тавлидшуда метавонанд, ки бидуни иҷозат тағироту иловаҳо ворид кунанд, ки ин гуна тағирдиҳӣ дар ҳисоботҳои қиёсӣ бахусус дар зоҳир шудани иштибоҳот сабаб мешаванд, ки

бояд то ҳадди ақал дар ҳисоботҳо амнияти иттиллоотӣ бошад ва дар он намудҳои фаъолияти Идоракунии қарзи давлатӣ риоя шавад.

Дар натиҷа баъзе аз камбудиҳои нодида метавонанд, ки дар беэтимодӣ ва носаҳеҳӣ мондани маълумоту додаҳо сабаб шаванд, ки ин гуна маълумоту додаҳо дар ҳисоботҳои муҳими фаъолияти Шуъбаи умумии қарзи давлатӣ дарҷ мегарданд.

Тавсияи № 16: имконияти ҷараёни тағиротдиҳии ҳисоботҳои таҳияшударо дар қолаби оптималӣ ва автоматикӣ баррасӣ кардан лозим меояд. Усули таҳияи ҳисоботҳои қиёсиро бояд муайян кард, ки бояд дар он иштибоҳоти инсонӣ мушоҳида нашавад. Бояд ки имконияти гузариш ба версияи 6.0 бапарсӣ шавад.

ФЕҲРЕСТИ КИТОБҲО

Ташкилоти осиёии мақомоти олии назорати молиявӣ. Лоиҳаи тадқиқотӣ. Дастурамали оид ба адуити ТИ, нашри - 6-е, Сентябри соли 2003.

Гальегос, Фредерик, Сандра Сенфт, Дэниел П. Мэнсон ва Кэрол Гонсалес. Назорат ва аудити иттиллоооти технологӣ. Нашри Ауэрбаха. США 2004

Идоракунии назорати молиявӣ ва аудитории Ҳиндустон. Аудити иттиллооти технологӣ - Принсипҳои умумӣ (Силсилаи монография оид ба аудити иттиллооти технологӣ - № 1).

Хазинаи байналмилалии асъор ва Бонки ҷаҳонӣ. Дастурамал оид ба идоракунии қарзи давлатӣ. 1 апрели соли 2014.

Созмони байналмилалии мақомоти олии аудитӣ (СБМОА) ISSAI 300 Принципҳои аудити самаранок. Сентябри соли 2019.

Созмони байналмилалии мақомоти олии аудитӣ (СБМОА), Стандарти аудити самараноки Мақомоти олии аудит (МОА) 3000. Сентябри соли 2019.

Ташаббуси Рушди Созмони байналмилалии мақомоти олии аудитӣ (СБМОА), Гуруҳи корӣ оид ба аудити итиллооти технологӣ (ГКАИТ), Дастурамали IDI оид ба хидматраоснии ТИ барои сохторҳои олии назорати молиявӣ. Феврали соли 2014.

Паркер, Ксения Лей. Аудити технологияи иттиллоотӣ. CCH Incorporated, США, 2006 г.

Сомонаи Вазорати дохилии Амнияти ИМА США: http://www.dhs.gov.

Палатаи ҳисоби Ҳукумати ИМА. Дастурамал оид ба назорати низоми воситаҳои низоми иттиллоотии федрералӣ (FISCAM). GAO-09-232G. Феврали соли 2010.